

Karel de Grote
Hogeschool

OPLEIDING SOCIAAL WERK
Sociaal Juridische Dienstverlening

Opzoek naar een (t)huis:

Hoe kan het OCMW te Boortmeerbeek haar dienstverlening aan dak-en thuislozen
versterken?

Bachelorproef van
Pauline DE CALUWE

tot het behalen van de diploma Bachelor Sociaal Werk

Academiejaar 2024-2025

INHOUDSOPGAVE

INLEIDING	5
DEEL I: LITERATUURSTUDIE	7
1. DAK – EN THUISLOOSHEID TOEGELICHT	7
1.1. <i>Van justitie naar welzijn</i>	7
1.1.1. De 'Wet ter beteugeling van landloperij en bedelarij'	7
1.1.2. Decriminalisering van dakloosheid door de wet van 1993	9
1.2. <i>Definiëring van dak – en thuisloosheid</i>	10
1.2.1. Van landloperij naar dak – en thuisloosheid.....	11
1.2.2. De ETHOS-typologie: European Typology on Homelessness and Housing Exclusion ¹²	
2. VERKLARINGEN VOOR DAK- EN THUISLOOSHEID	14
2.1. <i>Vier types van risicofactoren</i>	15
2.2. <i>Individuele versus structurele benaderingen</i>	17
2.3. <i>Een micro-meso-macromodel</i>	18
3. DE OMVANG VAN DE PROBLEMATIEK	19
4. DE HULPVERLENING VAN HET OCMW AAN DAK- EN THUISLOZEN	23
4.1. <i>Instrumenten van het OCMW ten aanzien van dak- en thuislozen</i>	24
4.1.1. De installatiepremie voor daklozen	25
4.1.2. Toewijzing van een referentieadres aan daklozen	25
4.1.3. Huurtoelage	26
4.1.4. Toeleiding naar sociale huisvesting.....	27
4.1.5. Noodwoningen	28
4.1.6. Fonds ter bestrijding van de uithuiszettingen	30
4.2. <i>Knelpunten op gebied van de hulpverlening aan dak- en thuislozen</i>	32
4.3. <i>Het Housing First-model</i>	35
5. BESLUIT LITERATUUR	38
DEEL II: PRAKTIJKONDERZOEK	38
6. METHODOLOGIE	39
7. RESULTATEN UIT HET PRAKTIJKONDERZOEK	40
7.1. <i>Preventie en instroom</i>	40
7.2. <i>Doorstroom: begeleiding en hulpverlening</i>	42
7.3. <i>Uitstroom en nazorg</i>	44
7.4. <i>Housing First als alternatief model</i>	44
7.5. <i>Conclusie praktijkonderzoek</i>	47
8. EINDCONCLUSIE	47
9. AANBEVELINGEN	49

9.1.	<i>Aanbeveling 1: versterk risicodetectie en preventie</i>	49
9.2.	<i>Aanbeveling 2: professionaliseer en structureer woonbegeleiding</i>	49
9.3.	<i>Aanbeveling 3: integreer nazorg als vast onderdeel van het traject</i>	49
9.4.	<i>Aanbeveling 4: laat je inspireren door Housing First</i>	50
9.5.	<i>Aanbeveling 5: zet in op samenwerking en intersectorale afstemming</i>	50
10.	BIBLIOGRAFIE	51
10.1.	<i>Wetgeving</i>	51
10.2.	<i>Online bronnen</i>	52
10.3.	<i>Tijdschriften en handboeken</i>	58
10.4.	<i>Mondelinge bronnen</i>	58
11.	BIJLAGEN	59

LIJST MET AFKORTINGEN

CAW: Centrum voor Algemeen Welzijnswerk

CGG: Centrum voor Geestelijke Gezondheid

De MEHOBEL-studie: Measuring homelessness in Belgium

ETHOS-typologie: European Typology of Homelessness and Housing Exclusion

FEANTSA: the European Federation of National Organisations Working with the Homeless

LUCAS KU Leuven: Leuven Institute of Criminology and Social Welfare Studie

OCMW: Openbaar Centrum voor Maatschappelijk Welzijn

UCLouvain CIRTES: Centre Interdisciplinaire de Recherche Travail, État et Société

INLEIDING

Het stereotype beeld van een dakloze, slapende man op een bankje in het park is dringend aan nuance toe. Een telling in 2024 wees uit dat 30-40% van de dak- en thuisloze personen vrouwen waren. Deze vrouwen verblijven vaak in tijdelijke opvangcentra, bij familie of vrienden, en zijn daardoor minder zichtbaar. Daarnaast wordt bij ongeveer de helft van deze vrouwen melding gemaakt van kinderen die direct bij hen betrokken zijn (Christophe, 2025). Dak- en thuisloosheid is een complexe, sociale problematiek. Die, ondanks dat de Europese Unie tot één van de meest welvarende regio's behoort, blijft bestaan. Ook België worstelt hiermee.

Eind 2024 vond er voor het vijfde jaar op rij een point-in-time telling van dak- en thuislozen plaats door de Koning Boudewijnstichting en de onderzoeksteams van LUCAS (*Leuven Institute of Criminology and Social Welfare Studies*) KU Leuven en UCLouvain CIRTES (*Centre Interdisciplinaire de Recherche Travail, État et Société*). Op basis van deze uniforme tellingen van de afgelopen vijf jaar (2020-2024) hebben de onderzoeksteams extrapolaties tot stand kunnen brengen. In Vlaanderen wordt het aantal dak- en thuislozen geschat op 20.363 mensen (Christophe, 2025).

Het doel van deze tellingen is om de omvang van dak- en thuislozen te bepalen en zicht te krijgen op het profiel van dak- en thuislozen. De toenemende kennis over dak- en thuisloosheid als een veelzijdig en multicausaal verschijnsel heeft mede bijgedragen aan het feit dat beleidsmakers op Europese, nationale, regionale en lokale niveaus zich steeds meer bewust zijn geworden van de noodzaak voor een meer structurele aanpak.

In het kader van de MEHOBEL-studie (*Methodologie voor het beter in kaart brengen van de problematiek van dak- en thuisloosheid in België*) werd er een deelstudie uitgevoerd bij vijf meer rurale OCMW's. Deze studie had als doel inzicht te krijgen in de prevalentie en de specifieke omstandigheden van dak- en thuisloosheid binnen kleinere, meer landelijke gemeenschappen. Uit de bevindingen bleek dat 1 op 13 OCMW-cliënten dak- of thuisloos is volgens de ETHOS Light-typologie (Demaerschalk et al., 2018). Het onderzoek toonde verder aan dat vooral lokale besturen hun rol in het aanpakken van dakloosheid onvoldoende vervullen, veelal door een gebrek aan kennis en middelen.

Naar aanleiding van mijn bachelorproef voor het behalen van het diploma Sociaal Werk aan de Karel de Grote Hogeschool Antwerpen, onderzoek ik hoe het OCMW haar dienstverlening aan dak- en thuislozen kan versterken. Dit onderzoek focust zich specifiek op het OCMW te Boortmeerbeek, maar omwille van het internationale karakter zal er ook vanuit Europees en nationaal perspectief gekeken worden. Het is van belang om deze

breder context te betrekken, gezien de invloed van de ETHOS-typologie (European Typology on Homelessness and Housing Exclusion), die een gestandaardiseerde manier biedt om dakloosheid in Europa te meten en te begrijpen. Daarnaast heeft België in juni 2021, als lidstaat van de Europese Unie, de Verklaring van Lissabon ondertekend, waarmee het zich ertoe verbindt om tegen 2030, door middel van structurele politieke maatregelen, dakloosheid te bestrijden (Verklaring van Lissabon | POD Maatschappelijke Integratie, z.d.)

Dit eindwerk baseert zich op de volgende onderzoeksvraag: **“Hoe kan het OCMW te Boortmeerbeek haar dienstverlening aan dak- en thuislozen versterken?”**

Dit werk is opgebouwd uit twee delen. Dit onderzoek zal starten met een literatuurstudie waarin ik de term dak- en thuisloosheid toelicht. Verder geef ik een overzicht van de hulp- en dienstverlening die het OCMW aanbiedt aan dak- en thuislozen en gaan we dieper in op de knelpunten. Daarnaast verwijst ik naar een goede praktijk die mogelijk een antwoord kan bieden.

In het tweede deel worden de resultaten uit het praktijkonderzoek behandeld. Deze is opgebouwd uit semigestructureerde interviews. Om een breed en genuanceerd beeld van de hulpverlening rond dak- en thuisloosheid te schetsen, werden gesprekken gevoerd met cliënten van het OCMW Boortmeerbeek, een maatschappelijk werker binnen dezelfde dienst, en drie professionals uit de Housing First-praktijk.

Tot slot volgt de eindconclusie, gebaseerd op zowel de literatuurstudie als het praktijkonderzoek. Deze conclusie gaat gepaard met enkele aanbevelingen die zowel algemeen als specifiek gericht op het OCMW te Boortmeerbeek geformuleerd zijn.

DEEL I: LITERATUURSTUDIE

1. DAK – EN THUISLOOSHEID TOEGELICHT

1.1. Van justitie naar welzijn

Dakloosheid is een fenomeen van alle tijden, met een lange geschiedenis. Vroeger werd dakloosheid vaak onlosmakelijk verbonden met bedelen, waarbij iemand als 'landloper' werd bestempeld. Landloperij en bedelarij waren historisch gezien nauw met elkaar verbonden, aangezien het ontbreken van een vaste verblijfplaats vaak gepaard ging met het vragen om hulp of aalmoezen. De term 'landloper' wordt vandaag de dag als verouderd en beledigend ervaren. Toch kies ik ervoor deze term te gebruiken in de historische context om de vroegere benadering van dakloosheid en het bijbehorende stigma te illustreren.

Dit hoofdstuk begint met een historische schets van dakloosheid. Door te onderzoeken hoe dakloosheid in het verleden werd behandeld, krijgen we inzicht in de maatschappelijke en juridische ontwikkelingen die hebben geleid tot de huidige benadering. In de 19e eeuw werden daklozen vaak als criminelen behandeld, wat leidde tot strafrechtelijke maatregelen. Ik ga dieper in op de verschuiving van deze strafrechtelijke benadering naar een welzijnsgerichte aanpak, die vanaf de jaren 1990 leidde tot de decriminalisering van dakloosheid en een meer sociale visie op de problematiek.

1.1.1. De 'Wet ter beteugeling van landloperij en bedelarij'

Gedurende lange tijd werd het Europese landschap bevolkt door rondtrekkende burgers. Sommigen trokken van plaats naar plaats omdat ze geen vaste woonplaats hadden en hun werk als seizoenarbeider, huursoldaat of reizende wetenschapper volgden – denk bijvoorbeeld aan Erasmus of Thomas More. Anderen werden omwille van armoede gedwongen om rond te trekken. Al in de 9^e eeuw stelde de *Lex Francorum*, een van de Frankische wetboeken die het sociale en juridische leven binnen het Frankische Rijk reguleerden, dat er geen aalmoezen mochten gegeven worden aan mensen die niet bereid waren om voor hun inkomsten te werken. Met de industrialisering van de 19^e eeuw wordt dakloosheid ook een stedelijk probleem (1866 Wet op Landloperij en Bedelarij - Canon Sociaal Werk Vlaanderen, Details, z.d.).

Men zocht naar nieuwe oplossingen voor armoede, landloperij en bedelarij. In Nederland werd bijvoorbeeld de Maatschappij van Weldadigheid opgericht in 1818, met als doel dakloosheid tegen te gaan (1866 Wet op Landloperij en Bedelarij - Canon Sociaal Werk Vlaanderen, Details, z.d.). Het was de Nederlander Joannes Vanden Bosch, ex-generaal, die op het idee kwam van deze zogenaamde landbouwkolonies in eigen land (Govaerts et

al., 2010). Dit hield in dat men stedelijke daklozen naar landbouwgebieden overbracht en hen daar werk aanbood (Vanmechelen & Kenniscentrum WWZ, 2021).

In Zuid-Nederland, later België, werden deze landbouwkolonies opgericht in Wortel, Merksplas en Rijkevorsel. Kort na het ontstaan van deze landbouwkolonies werd België onafhankelijk. Het vrijwillige karakter van deze vorm van 'hulpverlening' verdwijnt met 'De wet tot beteugeling van de landloperij en bedelarij', van 27 november 1866, die meer dan een eeuw lang van kracht was. Door de wet van 1866 werd bedelen in België strafbaar. Wie geen geld op zak had en zichzelf niet van voedsel kon voorzien, werd als 'landloper' beschouwd en gedwongen naar een gevangenis en later naar een tuchthuis of landloperkolonie gestuurd (1866 Wet op Landloperij en Bedelarij - Canon Sociaal Werk Vlaanderen, Details, z.d.).

Deze werd in 1891 door Jules Lejeune, toenmalig minister van Justitie, gecorrigeerd. Landloperij bleef in de strafwet; artikel 347 omschreef 'landlopers' als 'zij die noch een vaste verblijfplaats, noch middelen van bestaan hebben en die geen ambacht of beroep uitoefenen' (Robben et al., 2021, p. 547). De Belgische regering kon naar aanleiding van deze wet de voormalige landbouwkolonies in Wortel en Merksplas overkopen en gaf deze de nieuwe naam 'landloperkolonies' (Govaerts et al., 2010). De depenalisering hield in dat de strafrechtelijke reactie werd vervangen door een administratieve maatregel; 'ze werden ter beschikking gesteld van de regering' (Lescrauwaet et al., 1984). In de praktijk kwam het erop neer dat zij rechtstreeks naar de landloperkolonies werden gestuurd in plaats van de gevangenis (1866 Wet op Landloperij en Bedelarij - Canon Sociaal Werk Vlaanderen, Details, z.d.). Net voor de Eerste Wereldoorlog verbleven er meer dan 5000 daklozen in het bewaarshuis van Merksplas en in Wortel meer dan 500 (Govaerts et al., 2010).

Het achterliggende idee van de wet van 1991 was preventie; deze diende de samenleving te beschermen. Dakloosheid zou crimineel gedrag bevorderen; door hen van straat te halen, zou men voorkomen dat ze (nog meer) misdaden pleegden. Er was ook een duidelijke reïntegratieloga aanwezig in de wet; door de daklozen in de kolonie aan het werk te zetten en hen geld te laten verdienen, de zogenaamde 'arbeid-uitgangsmassa', zouden deze in staat zijn om opnieuw deel uit te maken van de samenleving (Theunissen, 2015b).

De crisis in de jaren dertig zorgde voor een toename van daklozen. In heel wat Europese en Belgische steden ontstonden 'Werken der daklozen', grote onthaalhuizen, dikwijls opgericht door kloosterordes. Deze functioneerden als liefdadigheidsinstellingen, volledig gefinancierd door particuliere middelen en donaties. Ze stonden los van

overheidsinstellingen, op enkele commissies van openbare bijstand (het huidige OCMW) na (Vanmechelen, 2021).

Deze onthaalhuizen en organisaties voor daklozen verenigen en professionaliseren zich. De Vereniging der Onthaalhuizen (VDO)/ Association des Maisons d'Accueil (AMA) wordt opgericht in 1968. In 1977 splitst deze zich in de Vlaamse vereniging 'Thuislozenzorg Vlaanderen' en de AMA, die blijft bestaan in Wallonië en Brussel (Theunissen, 2015b).

Er ontstaat een meer sociale kijk op landloperij. Mijlpalen in deze ontwikkeling zijn onder andere het Internationale Jaar van de Daklozen in 1987 en een omvangrijk onderzoek naar dakloosheid, uitgevoerd door onder andere de Koning Boudewijnstichting en de Vereniging der Vlaamse Onthaalhuizen (1866 Wet op Landloperij en Bedelarij - Canon Sociaal Werk Vlaanderen, Details, z.d.).

De kritiek op de wet van 1891 groeide, aangezien het uiteindelijk moeilijk was om een duidelijk onderscheid te maken tussen de 'landlopers', zoals Justitie deze groep noemde, in de kolonies, en de 'thuislozen' die door welzijnsorganisaties werden opgevangen. Sociologisch gezien maakten ze deel uit van dezelfde groep, en vaak migreerden ze ook van de ene situatie naar de andere (Theunissen, 2015b).

1.1.2. Decriminalisering van dakloosheid door de wet van 1993

De kritiek op de criminalisering van bedelarij en het onderscheid tussen de 'strafbare landloper' en de 'hulpbehoevende thuisloze' groeit. Het is echter pas in 1993 dat de decriminalisering van landloperij realiteit wordt (Vanmechelen, 2021). De wet 'houdende een urgentieprogramma voor een meer solidaire samenleving' van 1993 schaft de wet op de landloperij en bedelarij af (Robben et al., 2021). Er verbleven toen nog 400 'landlopers' in Merksplas en 250 in Wortel. De landloperkolonies sloten haar deuren na een overgangperiode en werden in 1999 erkend als beschermd landschap (1866 Wet op Landloperij en Bedelarij - Canon Sociaal Werk Vlaanderen, Details, z.d.).

Het urgentieprogramma, ook wel de wet Onkelinx genaamd, introduceerde voor het eerst de term 'dakloze'. Dak- en thuisloosheid was vanaf dat moment niet langer strafbaar. Deze omschakeling kwam voort uit een groeiend maatschappelijk besef dat armoede en uitsluiting geen moreel of strafrechtelijk falen zijn, maar eerder sociale problemen die vragen om structurele ondersteuning. Internationale mensenrechtenverdragen, de invloed van de Europese Unie en binnenlandse druk van armoedeorganisaties en sociaal werkers leidden tot een beleidsverschuiving van repressie naar sociale begeleiding. Naast maatregelen voor dak- en thuislozen, zoals de wettelijke verplichting om dienstverlening

aan deze groep aan te bieden, werden de territorialiteitsbevoegdheden van de OCMW 's geconcretiseerd. Door de invoering van dit programma werden personen die destijds in de landloperkolonies verbleven, doorverwezen naar specifieke opvangcentra, waar ze de nodige begeleiding kregen in functie van hun re-integratie in de samenleving (Robben et al., 2021). De genomen federale maatregelen omvatten onder andere de invoering van een integratiepremie en het recht op maatschappelijke dienstverlening van het OCMW (Vanmechelen, 2021).

Het beleid omtrent dak - en thuisloosheid is verdeeld over verschillende bevoegdheidsniveaus, omwille van het decentralisatiebeleid. Het federale niveau is onder andere bevoegd voor justitie en maatschappelijke integratie (OCMW) (Vanmechelen, 2021). De gemeenschappen zijn verantwoordelijk voor (de financiering van) sociale voorzieningen. De gewesten zijn verantwoordelijk voor het ontwikkelen van sociaal woonbeleid, terwijl lokale besturen, als het dichtstbijzijnde niveau voor de burger, bevoegd zijn om een lokaal plan tegen dak- en thuisloosheid uit te werken (Robben et al., 2021). Door deze bevoegdheidsverdeling kunnen verschillende strategieën door elkaar lopen, wat bovendien gepaard gaat met verschillende terminologieën.

1.2. Definiëring van dak - en thuisloosheid

Alvorens een studie uit te voeren over dak- en thuisloosheid, moet de doelgroep duidelijk afgebakend zijn. In dit onderzoek hanteren we de term dak- en thuisloosheid. Dit concept omvat niet alleen het gebrek aan een dak boven het hoofd en het ontbreken van voldoende bestaansmiddelen, maar verwijst ook naar de complexe, multidimensionale situatie waarin men zich bevindt. Voorbeelden van complexe, multidimensionale situaties zijn: mensen die tijdelijk bij vrienden of familie verblijven vanwege het ontbreken van een eigen woning, individuen die na verblijf in instellingen, zoals gevangenissen of psychiatrische ziekenhuizen, geen geschikte huisvesting hebben en personen die verblijven in niet-conventionele woningen zoals caravans, kraakpanden, ...

In het voorgaande deel werd reeds het beleidsmatig verschil tussen 'landloper' en 'thuisloze' en de overgang in 1993 van 'landloper' naar dakloze op federaal niveau toegelicht. Hieronder zal dieper ingegaan worden op de verschillende definities die worden gehanteerd en de discussie daaromtrent.

1.2.1. Van landloperij naar dak – en thuisloosheid

Zoals reeds hierboven aangegeven werden 'landlopers' omschreven als 'zij die noch een vaste verblijfplaats, noch middelen van bestaan hebben en die geen ambacht of beroep uitoefenen' (Robben et al., 2021, p.547). Hierbij kwam de nadruk te liggen op een gebrek aan werk, dat leidde tot het re-integreren via arbeid. Men trachtte deze te heropvoeden in zogenaamde koloniën (Theunissen, 2015). Deze heropvoedende aanpak dient bekeken te worden aan de hand van de toenmalige kijk op landloperij. Depreeuw (1989, p. 97) stelt hierover dan ook dat "de wet slechts tot doel zou hebben gehad de straten te reinigen zonder wezenlijk aan de wortels van het probleem te raken". Men wilde deze uit de samenleving houden en de openbare veiligheid garanderen, daar een 'landloper' zich in een staat van gevaarlijkheid bevond die kon leiden tot criminaliteit (Depreeuw, 1986). Er was nauwelijks sprake van hulpverlening en een opname in een kolonie zou ondoeltreffend zijn, getuige de hoge recidivecijfers (Theunissen, 2015).

De term dakloze was voor welzijnswerkers tot eind jaren 1960 een gangbare term, deze werd nadien in de jaren 1970 vervangen door 'thuislozen'. Er kwam echter weer meer nadruk te liggen op de term dakloze, door de invoering van het urgentieprogramma in 1993 – die de term dakloze officialiseerde. De wettelijke definitie die bovendien ook door het OCMW wordt gehanteerd, beschrijft de dakloze als 'iemand die niet over een eigen woongelegenschap beschikt, niet de middelen heeft om daar op eigen kracht voor te zorgen en daardoor geen verblijfplaats heeft of tijdelijk in een tehuis verblijft in afwachting dat hem een eigen woongelegenschap ter beschikking wordt gesteld' (Demaerschalk et al., 2011, p. 70). De term daklozen stelt voornamelijk het ontbreken van een eigen woonst centraal; het hebben van een beroep verdwijnt naar de achtergrond. In de jaren 1960 en 1970 werd dakloosheid vooral gezien als een proces van vervreemding van de samenleving, waarbij men ervan uitging dat dit voortkwam uit persoonlijke tekortkomingen (De Boyser et al., 2008).

De term thuisloosheid wordt vandaag de dag vooral gebruikt binnen het welzijnswerk, met name in Vlaanderen en door de Centra voor Algemeen Welzijnswerk (CAW). Thuisloosheid verwijst naar een situatie waarin mensen het contact of de verbinding met essentiële levensdomeinen zoals huisvesting, werk, inkomen en sociale netwerken verliezen. Dat verlies kan het gevolg zijn van uiteenlopende omstandigheden, zoals een relatiebreuk, economische moeilijkheden, psychische kwetsbaarheid, migratie of het ontbreken van een sociaal vangnet. Deze combinatie van factoren plaatst mensen in een kwetsbare positie, waardoor het moeilijk wordt om zelfstandig in de samenleving te functioneren (Steunpunt tot bestrijding van armoede, bestaansonzekerheid en sociale uitsluiting, z.d.).

In bovenstaande definitie is er geen directe link meer naar het ontbreken van een dak boven het hoofd; de individuele problematieken zijn ruimer en complexer. De nadruk ligt vooral op de kwetsbaarheid en het gebrek aan sociale bindingen, wat voor de hulpverlening een nuttige benadering is. Voor beleidsdoeleinden kan deze definitie echter minder geschikt zijn, aangezien het gebrek aan bindingen niet altijd meetbaar is (Demaerschalk & Hermans, 2010).

De term thuisloosheid komt echter niet voor in de federale wetgeving. Dit komt doordat thuisloosheid zijn oorsprong kent in een hulpverleningscontext. Volgens verschillende experts hangt de reden waarom het federaal beleid de term thuislozen niet hanteert samen met "...de bevoegdheidsverdeling tussen de federale en regionale overheden, waarbij de methodiek van hulpverlening aan dak- of thuislozen geen federale materie meer is en thuisloosheid net een term is die in de hulpverlening vaak gebruikt wordt." (De Boyser et al., 2008, p. 7).

1.2.2. De ETHOS-typologie: European Typology on Homelessness and Housing Exclusion

Er ontstaat echter een groeiende consensus dat een brede definitie van dak- en thuisloosheid noodzakelijk is om het probleem aan te pakken. Het is belangrijk om dak- en thuisloosheid niet enkel te begrijpen als het ontbreken van een dak boven het hoofd, maar als een complexe en veelzijdige problematiek die verschillende dimensies omvat. Het is immers veel breder dan alleen het fysieke gebrek aan huisvesting.

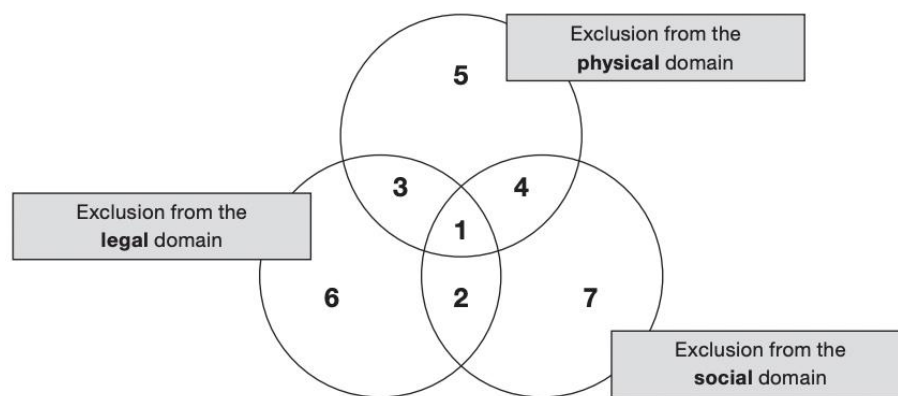
We geven er dan ook de voorkeur aan, zoals de Europese Unie, om in dit onderzoek de ETHOS-typologie van FEANTSA (Europese Federatie van organisaties die met daklozen werken) en het Europees Observatorium voor Thuisloosheid te hanteren (Demaerschalk & Hermans, 2011). Deze biedt een kader dat de ideeën en visies van beleidsmakers, hulpverlening en wetenschappelijk onderzoek enigszins samenbrengt en verzoent (De Boyser et al., 2008, p. 8). Bovendien is de ETHOS-typologie erkend door de Belgische overheden als richtkader voor de identificatie van dak- en thuisloosheid (Vanmechelen & Kenniscentrum WWZ, 2021b).

De typologie van ETHOS heeft een conceptueel kader geïntroduceerd dat bestaat uit 'de drie domeinen die een thuis vormen'. Het ontbreken van een vorm van 'thuis' geeft de afbakening van dakloosheid weer (Busch-Geertsema & GISS, Germany, 2010). Het hebben van een thuis kan als volgt worden begrepen: Het beschikken over een geschikte woning of ruimte waar een persoon en zijn/haar gezin exclusieve controle over hebben (het fysiek

domein); het vermogen om privacy te behouden en sociale relaties te onderhouden (het sociaal domein); het hebben van een wettelijke titel (wettelijk domein) (European Federation of National Associations Working with the Homeless AISBL & Fédération Européenne d'Associations Nationales Travaillant avec les Sans-Abri AISBL, z.d.).

Figuur 1 visualiseert de drie domeinen van uitsluiting zoals gedefinieerd in het ETHOS-kader: het fysieke, sociale en wettelijke domein. Het Venn-diagram hieronder geeft de diverse vormen van dak- en thuisloosheid weer. Uitsluiting uit één domein (gebieden 5, 6 en 7) betekent dat een individu op één aspect geen toegang heeft tot een thuis. Bijvoorbeeld: iemand die geen wettelijke aanspraak kan maken op een ruimte (gebied 6) kan nog steeds fysiek en sociaal geïntegreerd zijn. Uitsluiting uit twee domeinen (gebieden 3, 4 en 2) duidt op een ernstigere vorm van uitsluiting. Iemand zonder sociale contacten en zonder wettelijk verblijfsrecht (gebied 2) heeft bijvoorbeeld een sterk verhoogd risico op dakloosheid. Uitsluiting uit alle drie de domeinen (gebied 1) wordt gezien als de meest ernstige vorm van dakloosheid, waarbij iemand zowel fysiek, sociaal als wettelijk uitgesloten is (European Federation of National Associations Working with the Homeless AISBL & Fédération Européenne d'Associations Nationales Travaillant avec les Sans-Abri AISBL, z.d.).

Figuur 1: De domeinen van dakloosheid en uitsluiting op de huisvestingsmarkt

Source: Edgar *et al.*, 2004

(Bron: Busch-Geertsema & GISS, 2010, p. 22)

Het ontbreken van één of meer van deze elementen leidt ons tot vier concepten die wijzen op de aard van (het gebrek aan) huisvesting: dakloosheid, thuisloosheid, een instabiele huisvesting en een ontoereikende huisvesting (Busch-Geertsema & GISS, Germany, 2010). Zoals weergegeven in Tabel 1 in de bijlage, classificeert ETHOS de betrokken groepen op basis van hun leefsituatie en onderscheidt het 13 operationele categorieën. Die kunnen voor verschillende beleidsdoeleinden worden gebruikt, zoals het in kaart brengen,

maar ook het ontwikkelen, monitoren en evalueren van het beleid (European Federation of National Associations Working with the Homeless AISBL & Fédération Européenne d'Associations Nationales Travaillant avec les Sans-Abri AISBL, z.d.).

De tabel in de bijlage (Tabel 1) maakt duidelijk dat dakloosheid niet enkel betrekking heeft op mensen die op straat leven, maar ook op personen die gebruikmaken van laagdrempelige, kortdurende opvangfaciliteiten, zoals de nachtopvang. Daarnaast verwijst het concept 'thuisloosheid' naar mensen die in opvangcentra voor specifieke doelgroepen verblijven, zoals asielzoekerscentra, vrouwenopvang, of naar individuen die instellingen zoals gevangenissen, psychiatrische ziekenhuizen of jeugdinstellingen verlaten zonder een geschikte woonoplossing. Deze groep omvat evenals personen die in doorgangs- of noodopvangcentra verblijven om een acute huisvestingscrisis te overbruggen.

Instabiele huisvesting verwijst naar situaties waarin individuen afhankelijk zijn van tijdelijke oplossingen. Dit omvat bijvoorbeeld verblijf bij familie of vrienden zonder een formeel huurcontract, wat betekent dat hun woonsituatie onzeker en onvoorspelbaar blijft. Bovendien vallen mensen onder deze categorie die op het punt staan om hun woning te verliezen, bijvoorbeeld door een dreigend uitzettingsbevel of beslaglegging.

Tot slot omvat ontoereikende huisvesting woonsituaties die niet voldoen aan minimale woonstandaarden. Dit omvat onder meer woningen die structureel ongeschikt zijn verklaard voor bewoning, niet-conventionele woonvormen zoals gekraakte panden of caravans, en extreme overbevolking, waarbij gezinnen of individuen noodgedwongen in te kleine of overvolle ruimtes leven

De ETHOS-typologie biedt een zeer nuttig referentiekader en benadrukt dat dakloosheid — hoewel dit de minst controversiële categorie is en de meeste aandacht geniet van de media en het grote publiek — slechts het topje van de ijsberg vormt. Het maakt een veel breder fenomeen zichtbaar (Busch-Geertsema & GISS, Germany, 2010).

2. VERKLARINGEN VOOR DAK- EN THUISLOOSHEID

Zowel in het academische als het beleidsmatige debat blijft er verdeeldheid bestaan over de oorzaken van dak- en thuisloosheid en waarom mensen in goed ontwikkelde welvaartsstaten dak- en thuisloos blijven. De manier waarop men naar deze problematiek kijkt — en waar men de verantwoordelijkheid legt — heeft vanzelfsprekend invloed op de beleidskeuzes die al dan niet worden gemaakt (De Boyser et al., 2008).

2.1. Vier types van risicofactoren

Zoals reeds aangegeven zijn er verschillende definities van dak- en thuisloosheid voorhanden. Dit kan voornamelijk worden toegeschreven aan de verschillende oorzaken van dak- en thuisloosheid, variërend van tijdelijke situaties zoals het verlies van een woning door een brand of het beëindigen van een relatie, tot langdurige en complexe situaties van structurele uitsluiting, zoals levens op straat of de gevolgen van huiselijk geweld.

Om een beter begrip te krijgen van deze problematiek, maken we een onderscheid tussen vier types van risicofactoren die de kans op dak- en thuisloosheid vergroten: structurele, institutionele, relationele en persoonlijke factoren. Deze zijn complex en onderling samenhangend, zie Tabel 2. Daarnaast verwijzen 'triggers' naar specifieke gebeurtenissen die dak- en thuisloosheid rechtstreeks kunnen veroorzaken of een keten van gebeurtenissen in gang kunnen zetten die uiteindelijk tot dak- en thuisloosheid leidt (Vanmechelen & Kenniscentrum WWZ, 2021c).

Tabel 2: Dak- en thuisloosheid als geval van sociale uitsluiting

	Factoren van sociale uitsluiting	Voorbeelden
Structureel	Economische veranderingen	Onzekere tewerkstelling en werkloosheid
	Migratie	Racisme en xenofobie
	Selectiviteit van sociale bescherming	Voorwaardelijkheid van uitkeringen
Institutioneel	Gebrek aan generieke voorzieningen	Gebrek aan betaalbare woningen
	Gebrek aan specifieke voorzieningen	Onvoldoende opvangcapaciteit
	Gebrek aan 'sense of urgency' bij beleidsmakers en bevolking	Weinig buitenslapers geeft het gevoel dat het probleem niet dringend is
	Onvoldoende coördinatie	Tussen welzijn en wonen, tussen welzijn en gezondheid
Relationeel	Gezinssituatie	Kwetsbaarheid van alleenstaanden
	Relationele situatie	Intra-familiaal geweld
	Beëindiging van relatie	Overlijden, echtscheiding
Persoonlijk	Gezondheid en handicap	Inclusief geestelijke gezondheid
	Verslaving	Drugs, alcohol, gokken
	Etniciteit	Kans op discriminatie
	Financiële problemen	Schulden
	Geslacht	
	Leeftijd	

(Demaerschalk & Hermans, 2010b, p. 20)

De structurele factoren die bijdragen aan dak- en thuisloosheid zijn divers en omvatten onder andere economische veranderingen, migratieprocessen en de toenemende voorwaardelijkheid van sociale uitkeringen (zoals werkloosheids- en ziekte-uitkeringen) (Demaerschalk & Hermans, 2010). De overgrote meerderheid van personen die dakloos zijn, leeft onder de armoedegrens. In veel Europese landen zijn deze vaak werkloos of werkzaam in laagbetaalde, onzekere banen. Degenen die niet in armoede verkeren, kunnen dakloosheid doorgaans vermijden, zelfs bij een persoonlijke crisis, omdat zij

tijdelijke huisvesting kunnen betalen. Dit geldt echter niet voor mensen die geconfronteerd worden met ingrijpende levensgebeurtenissen zoals een echtscheiding, het overlijden van een partner of een andere levensgebeurtenis die als traumatisch wordt ervaren, die hen dwingen hun stabiele leven op te geven, daar zij niet kunnen omgaan met hun nieuwe situatie (Busch-Geertsema et al., 2010b).

Daarnaast speelt het gebrek aan betaalbare woningen een cruciale rol in de context van dakloosheid. Hoge woonlasten en specifieke obstakels voor kwetsbare groepen om toegang te krijgen tot huisvesting (bijvoorbeeld door stigmatisering als risicovolle huurders of potentiële probleemveroorzakers) dragen bij aan de problematiek. (Busch-Geertsema et al., 2010b).

Tot slot is sociale bescherming een andere belangrijke structurele factor. Indien sociale zekerheid in geval van ziekte of werkloosheid ontoereikend is en minimumbijstand onvoldoende is om redelijke woonkosten en levensonderhoud te dekken, neemt het risico op dakloosheid en uitsluiting van huisvesting toe. Dit geldt eveneens voor specifieke groepen die geen toegang hebben tot reguliere sociale zekerheid of minimumbescherming, of die om juridische of discriminerende redenen geen toegang krijgen tot huisvesting. Dit komt vaak voor bij kwetsbare groepen, zoals migranten, waaronder een schijnbaar groeiend aantal EU-migrant (Busch-Geertsema et al., 2010b). Dit komt tevens naar voren in recent onderzoek van de Koning Boudewijnstichting dat, aantoont dat tussen de 20% en 40% van de daklozen in België een migratieachtergrond heeft (Commissie Voor Welzijn, Volksgezondheid, Gezin en Armoedebestrijding Dinsdag 19 April 2022, | Vlaams Parlement, z.d.).

Verder kunnen we een aantal institutionele factoren aanduiden die bijdragen aan maatschappelijke kwetsbaarheid. Onder maatschappelijke kwetsbaar verstaan we ieder die in zijn contact met maatschappelijke instellingen vaker te maken krijgt met de negatieve of sanctionerende aspecten en minder met de positieve aspecten ervan (Vlaams Instituut Gezond vzw & De Boeck, 2023).

Deze institutionele factoren omvatten een gebrek aan voorzieningen die aansluiten op de specifieke behoeften, een ontoereikend en moeilijk toegankelijk welzijns- en gezondheidsaanbod, evenals een gebrek aan samenwerking en afstemming tussen beleidsdomeinen (Demaerschalk & Hermans, 2010c).

Naast structurele en institutionele factoren spelen ook relationele en persoonlijke factoren een rol in het ontstaan van dak- en thuisloosheid. Escalerende conflicten binnen een

bestaande relatie, intrafamiliaal geweld, scheidingen of het verlies van een dierbare zijn vaak voorkomende aanleidingen voor dak- en thuisloosheid. Onderzoek in verschillende landen toont aan dat er op relationeel vlak diverse risicofactoren zijn die de betrokkenen kwetsbaarder maken voor dak- en thuisloosheid (Busch-Geertsema et al., 2010b). Daarnaast spelen persoonlijke factoren een belangrijke rol bij de vraag wie het meest kwetsbaar is voor de eerdergenoemde risicofactoren en kunnen ze zelfs doorslaggevend zijn. Psychische gezondheidsproblemen en verslaving worden het vaakst genoemd in deze context, maar ook chronische ziekte, een fysieke beperking en een laag opleidingsniveau vergroten de kwetsbaarheid en het risico op dak- en thuisloosheid (Busch-Geertsema et al., 2010b).

Relationele en persoonlijke factoren mogen dan wel een belangrijke rol spelen in het proces dat leidt tot dak- en thuisloosheid, ze mogen echter niet los worden gezien van de bredere structurele en institutionele context. Deze factoren versterken elkaar. Een geïntegreerde aanpak die rekening houdt met zowel structurele, institutionele, relationele als persoonlijke dimensies is daarom noodzakelijk om duurzame oplossingen te bieden voor dak- en thuisloosheid.

2.2. Individuele versus structurele benaderingen

Doorheen de literatuur zijn twee dominante benaderingen terug te vinden voor het verklaren van dak- en thuisloosheid: de individuele en de structurele benadering. De individuele benadering legt de nadruk op persoonlijke tekortkomingen—zoals psychische kwetsbaarheid, verslaving of een beperkt sociaal netwerk—als verklaring voor het ontstaan van dak- en thuisloosheid (De Boyser et al., 2008). Binnen deze visie staat het concept *agency* centraal: men gaat ervan uit dat mensen zelf keuzes maken die tot hun situatie hebben geleid. Daarbij wordt een onderscheid gemaakt tussen twee modellen: het individuele schuldmodel, dat stelt dat mensen verantwoordelijk zijn voor hun situatie (bijvoorbeeld door problematisch gedrag of een gebrek aan sociale netwerken), en het individuele ongevalmodel, dat dakloosheid ziet als het gevolg van psychosociale factoren zoals negatieve levensgebeurtenissen, relationele breuken en psychische problemen. De redenering achter het individuele schuldmodel wordt echter bekritiseerd door andere auteurs, aangezien de onderliggende oorzaken van dergelijke problemen vaak gezien worden als gevolgen van ernstige deprivatie (Pleace & Center for Housing Policy, University of York, UK, 2016).

In het Verenigd Koninkrijk vertaalde deze visie zich in het beleid naar een onderscheid tussen zogenaamd *deserving* en *non-deserving* daklozen. *Deserving homeless* worden

beschouwd als “hulpwaardig”, bijvoorbeeld gezinnen met kinderen of mensen die buiten hun eigen schuld dakloos werden. Non-deserving homeless, zoals alleenstaanden met een verslavingsproblematiek of een crimineel verleden, werden als minder of niet hulpwaardig gezien. Deze categorisering is echter problematisch, omdat ze uitgaat van morele oordelen en geen rekening houdt met de onderliggende structurele oorzaken van dakloosheid. (De Boyser et al., 2008), (Pleace & Center for Housing Policy, University of York, UK, 2016).

De structurele benadering daarentegen ziet dak- en thuisloosheid als een resultaat van bredere maatschappelijke processen en institutionele tekortkomingen. Binnen deze benadering worden het maatschappelijk ongevalmodel en het maatschappelijk schuldmodel onderscheiden. Het eerste model beschouwt dakloosheid als een tijdelijk fenomeen dat het gevolg is van maatschappelijke veranderingen (economische fluctuaties). Het tweede model benadrukt structurele mechanismen in de samenleving die dak- en thuisloosheid in stand houden, zoals het tekort aan sociale woningen en de gevolgen van neoliberale marktwerking (Pleace & Center for Housing Policy, University of York, UK, 2016).

Vandaag de dag erkennen veel onderzoekers dat zowel individuele als structurele benaderingen tekortschieten in het volledig verklaren van dak- en thuisloosheid. Er groeit steeds meer consensus over de complexiteit van het fenomeen. Deze inzichten zijn mede ontstaan door een verschuiving in wetenschappelijk onderzoek: in plaats van dak- en thuisloosheid te benaderen als een statisch gegeven—waarbij de nadruk lag op tellingen en cross-sectionele studies—wordt nu steeds vaker gekeken naar de sociale processen die leiden tot diverse vormen en gradaties van uitsluiting op het gebied van huisvesting. Volgens meerdere Europese wetenschappers is de situatie van dak- en thuislozen het resultaat van een complexe wisselwerking tussen socio-economische en materiële factoren, in combinatie met persoonlijke risico's die de kwetsbaarheid vergroten (De Boyser et al., 2008).

2.3. Een micro-meso-macromodel

Recentere literatuur benadert dak- en thuisloosheid steeds vaker als een interactie tussen verschillende niveaus: het microniveau (individueel functioneren), het mesoniveau (functioneren van instanties, groep, buurt, gezin, hulpverlening) en het macroniveau (de samenleving) (Van Regenmortel et al., 2006).

Verklaringen op microniveau kunnen ons helpen te begrijpen waarom bepaalde individuen met specifieke persoonlijke biografieën een verhoogd risico lopen om dak- en thuisloos te

worden. Bepaalde individuele kenmerken en elementen uit de persoonlijke geschiedenis kunnen belangrijke risicofactoren vormen voor sociaal isolement en dak- en thuisloosheid. Voorbeelden hiervan zijn het hebben van een instellingsverleden, zoals het verblijf in jeugdinstellingen, pleeggezinnen, gevangenissen of psychiatrische instellingen, maar ook ernstige gezinsproblemen, vroegtijdig schoolverlaten, verslavingen en mentale of fysieke gezondheidsproblemen. Wanneer deze risico's daadwerkelijk leiden tot dak- en thuisloosheid, kunnen ze ook nieuwe risico's met zich meebrengen die mensen in die situatie vasthouden. Zo kunnen verslavingen en mentale gezondheidsproblemen ernstiger worden en bestaat het risico dat men in prostitutie of criminele activiteiten terechtkomt (De Boyser et al., 2008). Avramov (2007) stelt zelfs dat het leven op straat en in de opvanginitiatieven op zichzelf kan bijdragen aan een langdurige of zelfs levenslange breuk van sociale bindingen, evenals een afkeer van de 'mainstream'-cultuur en -samenleving.

De analyse op mesoniveau richt zich op de factoren die dak- en thuisloosheid beïnvloeden, met nadruk op de sociale verankering van individuen, de sociale netwerken en de steun die zij ontvangen. Dit niveau richt zich ook op de interactie tussen mensen en verschillende maatschappelijke instituties, zoals hulpverlening, onderwijs en de arbeidsmarkt. Het mesoniveau legt de nadruk op de mate waarin deze instituties erin slagen om bescherming te bieden tegen dak- en thuisloosheid of, indien men al dak- en thuisloos is, hen te ondersteunen bij het verbeteren van hun situatie en te ontsnappen aan dak- en thuisloosheid. Het is cruciaal om onderzoek te voeren naar het functioneren van deze netwerken en instituties in het helpen van kwetsbare individuen en hoe lacunes in deze systemen het risico op dak- en thuisloosheid kunnen verhogen (De Boyser et al., 2008).

Tot slot wordt er op macroniveau gekeken naar de bredere structurele omstandigheden die dak- en thuisloosheid beïnvloeden. Volgens Avramov (2007) zijn het ontbreken van betaalbare huisvesting, onvoldoende sociale bescherming en een onvoldoende zorg- en bijstandsaanbod voor mensen met mentale of persoonlijkheidsstoornissen drie cruciale macrosociale factoren die bijdragen aan het voortbestaan van dak- en thuisloosheid. Deze structurele tekortkomingen vergroten de kwetsbaarheid van mensen en leiden ertoe dat dak- en thuisloosheid een hardnekkig probleem blijft. Het macroniveau benadrukt de urgentie van beleidsmaatregelen en maatschappelijke veranderingen die gericht zijn op het aanpakken van deze lacunes, om dak- en thuisloosheid te voorkomen en te bestrijden (De Boyser et al., 2008).

3. DE OMVANG VAN DE PROBLEMATIEK

België heeft, net als veel andere Europese landen, de afgelopen decennia te maken met een toename van het aantal dak- en thuislozen. Deze problematiek gaat verder dan de

zichtbare en tastbare dakloosheid in het straatbeeld. De tellingen brengen niet alleen de dakloze, maar ook thuisloze personen in beeld. Zoals reeds hierboven aangegeven vormt 'zichtbare dakloosheid' slechts het topje van de ijsberg (Christophe, 2025). Om dit cijfermatig te onderbouwen, vond er op 18 oktober 2024 voor het vijfde jaar op rij een point-in-time telling van dak- en thuislozen plaats door de Koning Boudewijnstichting en de onderzoeksteams van LUCAS (*Leuven Institute of Criminology and Social Welfare Studies*) KU Leuven en UCLouvain CIRTES (*Centre Interdisciplinaire de Recherche Travail, État et Société*). Duidelijke cijfers over de omvang van de problematiek en het profiel van de betrokken doelgroep zijn essentieel voor een doeltreffend beleid ter bestrijding van dak- en thuisloosheid.

Voor de telling wordt gebruikgemaakt van de Europese ETHOS-light typologie, een vereenvoudigde versie van de ETHOS-typologie, ontwikkeld door FEANTSA. Deze classificatie is specifiek ontwikkeld voor het verzamelen van gegevens over dak- en thuisloosheid en is gebaseerd op een intensieve samenwerking met diensten die direct of indirect in contact komen met dak- en thuisloze personen. De ETHOS-light typologie onderscheidt 6 types van preciaire woonsituaties, zie Figuur 2 (Vlaamse Tellingen Dak- en Thuisloosheid 2024, z.d.).

De ETHOS Light-classificatie helpt om verschillende vormen van dak- en thuisloosheid in kaart te brengen. Het gaat niet enkel om mensen die op straat leven. Ook wie tijdelijk verblijft in noodopvang, in instellingen zonder uitzicht op een woning, of in garages, kraakpanden of bij vrienden, valt hieronder. Zelfs mensen die hun huis dreigen te verliezen door een vonnis of slechte woonomstandigheden worden meegeteld.

Wat zeggen deze cijfers over de mensen achter de categorieën? Denk aan een jongere die na verblijf in een jeugdhuis plots geen woonplek meer heeft, of een vrouw die met haar kinderen moet vluchten voor partnergeweld en noodgedwongen in een vluchthuis verblijft. Dak- en thuisloosheid kent vele gezichten, en elke situatie vraagt daarom om maatwerk.

Figuur 2: ETHOS-light classificatie

Operationele categorie	Definitie/leefsituatie
1. In openbare ruimte	Personen die leven in de publieke ruimte.
2. In noodopvang	Personen die in laagdrempelige en kortdurende opvang verblijven. De winter- of nachtopvang.
3. In opvang voor thuislozen	Personen die in opvangcentra of tijdelijke huisvesting verblijven. <i>Bijvoorbeeld crisisopvang, residentiële opvang, begeleid wonen zonder eigen huurcontract, doorgangswoningen OCMW, hotel, jeugdherberg, vluchthuizen, niet erkende opvangcentra.</i>
4. Instellingsverlaters	a. Personen die binnen de maand volgend op de teldag de instelling verlaten zonder stabiele woonoplossing. b. Personen die langer verblijven in de instelling wegens gebrek aan een stabiele woonoplossing. Gevangenis, algemeen ziekenhuis, psychiatrisch ziekenhuis/centrum, residentiële drughulpverlening, de bijzondere jeugdzorg, beschut wonen, LOL en opvangcentra Fedasil.
5. In niet-conventionele woning	Personen die in niet-conventionele ruimtes of woningen verblijven. <i>Bijvoorbeeld een woning zonder huurcontract of basisvoorzieningen. Bijvoorbeeld een woonwagen, hut, garage, kraakpand, auto, tent.</i>
6. Bij familie of vrienden	Personen die tijdelijk inwonen bij familie en vrienden wegens gebrek aan eigen huisvesting.
+ In woning met dreigende uithuiszetting	Personen die de woning binnen de maand na de teldag moeten verlaten wegens: a. een betekend vonnis tot gerechtelijke uithuiszetting b. een beslissing onbewoonbaarheid c. een beslissing ongeschiktheid d. een verlopen opzegtermijn of een opzegtermijn die zal verlopen binnen de maand volgend op de teldag.

(Koning Boudewijnstichting et al., 2024)

Zoals eerder vermeld, werd op 18 oktober 2024 voor het vijfde jaar op rij het aantal dak- en thuisloze personen geteld in drie Vlaamse regio's. 40 steden en gemeenten brachten de problematiek op hun grondgebied in kaart. Het betreft de Stad Aalst, 17 gemeenten uit de regio Westhoek en 22 gemeenten uit de regio Antwerpen (Christophe, 2025b).

De deelnemende diensten omvatten niet alleen de diensten met een aanbod voor dak- en thuislozen (OCMW's, CAW's...), maar ook diensten die mogelijk in contact komen met mensen die dak- of thuisloos zijn. Dit betreft bijvoorbeeld laagdrempelige diensten, psychiatrische ziekenhuizen, VDAB, politie, scholen, wijkgezondheidscentra en andere vergelijkbare instellingen. Deze diensten hebben meegeteld aan de hand van het invullen van een vragenlijst voor deze personen (Demaerschalk et al., 2024). Op basis van deze uniforme tellingen van de afgelopen vijf jaar (2020-2024) hebben de onderzoeksteams extrapolaties tot stand kunnen brengen. Naast het aantal brengt deze telling ook enkele profielkenmerken van deze groep in beeld.

De geografische kaart in de bijlage (Figuur 3) geeft weer in welke steden/regio's in Vlaanderen en Wallonië er tellingen van dak- en thuisloosheid zijn uitgevoerd in 2020-2024 aan de hand van eenzelfde methode: een 'point-in-time' telling. Hieronder dient verstaan te worden dat er op één specifiek moment en op één specifieke plaats als het ware een momentopname wordt gemaakt van het aantal personen dat zich in een situatie van dak- en thuisloosheid bevindt (Christophe, 2025b).

Extrapolatie is een schatting van een waarde die buiten het bereik van een set gegevens valt. Op basis van de cijfers uit de dak- en thuislozertellingen die plaatsvonden in 2020-

2021-2022-2023-2024 maken we een schatting van het totale aantal dak- en thuisloze personen in Vlaanderen. Deze schatting omvat zowel de volwassenen als de minderjarige kinderen die met hen de verblijfplaats delen en gebeurt voor de steden en gemeenten waar geen dak- en thuislozentelling georganiseerd werd (Mertens et al., 2025, p. 2). Hoewel deze extrapolaties waardevolle inzichten bieden, moeten ze met de nodige voorzichtigheid worden geïnterpreteerd en gecommuniceerd. Voor een nauwkeuriger beeld van het aantal dak- en thuisloze personen in Vlaanderen geeft het onderzoeksteam dan ook de voorkeur aan een uitbreiding van de point-in-time dak- en thuislozentellingen op Vlaams niveau (Mertens et al., 2025).

Op basis van deze extrapolatie zijn er in Vlaanderen naar schatting **20.363 personen dak- of thuisloos**, waarvan ongeveer 14.068 volwassenen en 6.295 minderjarige kinderen. De cijfers doorbreken het stereotype van de oudere, alleenstaande man op straat. 30 tot 40% van de dak- en thuisloze personen is vrouw, en ook kinderen vormen een significant deel van de groep. Het merendeel van deze mensen slaapt tijdelijk bij familie of vrienden (Mertens et al., 2025).

Deze cijfers zijn meer dan statistiek — ze signaleren een structureel probleem. De stijgende aantallen wijzen op een tekort aan betaalbare en kwaliteitsvolle huisvesting, maar ook op een gebrek aan ondersteuning. Voor het sociaal werk ligt hier een duidelijke opdracht: vroegtijdig signaleren, netwerken versterken en samen met de betrokkenen op zoek gaan naar duurzame oplossingen.

Dak- en thuisloosheid is bovendien niet alleen een stedelijk probleem. Een verdiepend onderzoek van LUCAS KU Leuven en UCLouvain CIRTES, op initiatief van de Koning Boudewijnstichting, toont aan dat ook in kleine gemeenten (<15.000 inwoners) dak- en thuisloosheid een realiteit is (Demaerschalk et al., 2024). Van de naar schatting 20.363 dak- en thuisloze personen in Vlaanderen verblijven zo'n 1.864 volwassenen (of 13,3%) en 961 kinderen (of 15,3%) in gemeenten met minder dan 15.000 inwoners (Mertens et al., 2025b).

In veel kleine gemeenten is er een tekort aan opvangplaatsen en zijn beschikbare oplossingen vaak tijdelijk. Bovendien is het aanbod sterk afhankelijk van de visie van het lokaal bestuur, zoals het beschikbaar stellen van doorgangswoningen, de criteria voor toegang tot deze woningen en het beleid rondom het referentieadres. Hierdoor verblijven mensen soms in precare situaties, zoals bij familie, vrienden of derden, wat tot spanningen en misbruik kan leiden. De nabijheid van een stad heeft ook invloed op het aanbod in een kleinere gemeente. In sommige gevallen zorgt de aanwezigheid van een nabijgelegen stad

ervoor dat de kleine gemeente geen eigen opvang biedt en dak- en thuisloze personen doorverwijst naar de voorzieningen in de stad (Demaerschalk et al., 2024).

De cijfers en bevindingen uit de tellingen maken duidelijk dat dak- en thuisloosheid een complex fenomeen is, dat zich niet beperkt tot de grote steden, noch tot één specifieke doelgroep. Dit vereist een geïntegreerde aanpak waarin lokale besturen en hun welzijnsdiensten, zoals de OCMW's, een cruciale rol vervullen. In het volgende hoofdstuk richten we ons daarom op de instrumenten van het OCMW (in Boortmeerbeek) ten aanzien van dak- en thuislozen. Daarbij gaan we niet alleen dieper in op de knelpunten, maar schenken we ook aandacht aan vernieuwende praktijken zoals het Housing First-model — een benadering die een veelbelovende oplossing zou kunnen bieden voor een duurzamere en structurele aanpak van dak- en thuisloosheid.

4. DE HULPVERLENING VAN HET OCMW AAN DAK- EN THUISLOZEN

Het Openbaar Centrum voor Maatschappelijk Welzijn (OCMW) is een lokale overheidsinstelling die als opdracht heeft om het recht op maatschappelijke dienstverlening te garanderen. Volgens de *Organieke Wet van 8 juli 1976 betreffende de openbare centra voor maatschappelijk welzijn* heeft elke persoon recht op maatschappelijke dienstverlening om een leven te kunnen leiden dat beantwoordt aan de menselijke waardigheid (Belgische Federale Overheid, 1976). Het OCMW helpt dit recht te realiseren via financiële, materiële en psychosociale ondersteuning. Tot de bevoegdheden behoren onder andere het toekennen van een leefloon, dringende medische hulp, ondersteuning bij huisvesting, en begeleiding op vlak van welzijn en maatschappelijke integratie.

In dit hoofdstuk wordt dieper ingegaan op de hulpverlening die het OCMW specifiek biedt aan dak- en thuislozen. Het OCMW beschikt over diverse instrumenten die gericht zijn op de ondersteuning van personen in een precare woonsituatie. Naast een gedetailleerde bespreking van deze instrumenten, wordt eveneens stilgestaan bij de knelpunten die de effectiviteit van de hulpverlening kunnen beïnvloeden. Het is immers essentieel om niet alleen de beschikbare middelen te onderzoeken, maar ook de uitdagingen die zich in de praktijk voordoen. Tot slot wordt het Housing First-model besproken, een vernieuwende benadering die mogelijk bijdraagt aan een duurzamere en structurele oplossing voor dak- en thuisloosheid.

4.1. Instrumenten van het OCMW ten aanzien van dak- en thuislozen

De federale overheid voorziet een aantal instrumenten waarmee OCMW's tegemoet kunnen komen aan de noden van dak- en thuislozen, maar de concrete organisatie van de hulpverlening en opvang valt onder de verantwoordelijkheid van de regionale overheden. Dit betekent dat de invulling en uitvoering van de hulpverlening door OCMW's verschilt naargelang de regionale context (De Boyser et al., 2008b). In het kader van deze bachelorproef wordt er daarom eerst ingegaan op de algemene werking van de instrumenten die OCMW's ter beschikking hebben, waarna specifiek wordt ingezoomd op de benadering van het OCMW in Boortmeerbeek.

De organieke wet van 8 juli 1976 betreffende de OCMW's legt in artikel 57 vast dat het OCMW verplicht is om *"aan personen en gezinnen de dienstverlening te verzekeren waartoe de gemeenschap gehouden is. Het verzekert niet alleen lenigende of curatieve, maar ook preventieve hulp."* Artikel 28 van diezelfde wet bepaalt bovendien dat de voorzitter van het OCMW de nodige noodhulp moet verlenen aan een dakloze die zich tot het OCMW wendt met een vraag naar sociale bijstand (De Boyser et al., 2008b, p. 21).

De maatschappelijke dienstverlening van het OCMW aan dak- en thuislozen omvat het toepassen van diverse regelgevingen en maatregelen. In eerste instantie kunnen dak- en thuislozen, net als andere hulpvragers, gebruikmaken van de algemene basisdienstverlening. Dit omvat onder meer het Recht op Maatschappelijke Integratie of Maatschappelijke Hulp, schuldbemiddeling, budgetbegeleiding of -beheer, hulp bij het vinden van een woonst en administratieve ondersteuning. Naast deze algemene dienstverlening beschikt het OCMW echter ook over specifieke instrumenten die gericht zijn op de situatie van dak- en thuislozen. In veel gevallen is intensieve begeleiding en ondersteuning vereist om dak- en thuislozen weer aansluiting te laten vinden bij de samenleving en hen administratief in orde te brengen bij diverse instanties, zoals inschrijving in het Rijksregister, aansluiting bij ziekenfondsen, de RVA, VDAB, en andere diensten.

Hieronder worden de belangrijkste instrumenten van het OCMW ten aanzien van dak- en thuislozen verder besproken, met aandacht voor de werking en de specifieke toepassingen van onder andere de installatiepremie, het referentieadres, huurtoelage, toeleiding naar sociale huisvesting, noodwoningen en het Fonds ter Bestrijding van de uithuiszettingen. Hoewel de OCMW's lokaal bepalen welke instrumenten zij inzetten en welke bedragen aanvullende steun zij uitkeren, zijn sommige maatregelen — zoals de installatiepremie — wettelijk verankerd en in principe juridisch afdwingbaar. De toekenning van dergelijke

instrumenten gebeurt op basis van een sociaal onderzoek, waarbij de OCMW-medewerker nagaat of de aanvrager voldoet aan de wettelijke voorwaarden. Indien dit het geval is, is het OCMW verplicht om het recht toe te kennen. Het gebruik van deze instrumenten wordt echter deels bepaald door het lokale beleid van het OCMW. Volgens verschillende experts is een verdere harmonisering van deze praktijk noodzakelijk om een meer uniforme hulpverlening te garanderen (De Boyser et al., 2008b).

4.1.1. De installatiepremie voor daklozen

Wie niet langer dakloos is en een woning betreft als hoofdverblijfplaats, kan éénmalig in zijn leven een installatiepremie krijgen. Deze premie heeft als doel de uitgaven voor de inrichting en de uitrusting van de woning te dekken (Swaelens et al., 2024). Het OCMW kan hiervoor een beroep doen op twee wetten. De maatregel is wettelijk verankerd, onder andere via de Organieke Wet van 8 juli 1976 en de Wet van 26 mei 2002 over het recht op maatschappelijke integratie (Romelart, 2005).

Om aanspraak te maken op de installatiepremie volgens de wet van 23 augustus 2004, dient een persoon aan twee voorwaarden te voldoen: hij of zij moet een laag inkomen hebben, zoals een leefloon of een vergelijkbaar vervangingsinkomen, en niet langer dakloos zijn, wat blijkt uit het feit dat de persoon een woning heeft betrokken als hoofdverblijfplaats (Demaerschalk & Hermans, 2010b; De Boyser et al., 2008b). De premie bedraagt het leefloon voor een persoon met gezinslast en wordt volledig door de federale overheid gedragen. De premie mag door het OCMW in geen geval worden aangewend voor de betaling van de huur of de huurwaarborg (Romelart, 2005).

Het jaarlijkse aantal toegekende installatiepremies is de afgelopen twee decennia sterk toegenomen. In 2023 werden er 14.365 uitgereikt, wat neerkomt op 4,7% van het totale aantal begunstigen (zie Tabel 3, in de bijlage) (Swaelens et al., 2024).

Gezien de sociodemografische kenmerken van de begunstigen van een installatiepremie of een tussenkomst in de installatiekosten sterk variëren en onderhevig zijn aan fluctuaties, worden deze hier niet in opgenomen (Swaelens et al., 2024).

4.1.2. Toewijzing van een referentieadres aan daklozen

Niet iedereen in België heeft een officieel adres. Denk aan schippers, woonwagenbewoners of mensen zonder eigen woning. Voor deze groepen is een *referentieadres* essentieel om administratief bereikbaar te zijn en toegang te krijgen tot sociale rechten en uitkeringen (Referentieadres, z.d.).

Een referentieadres wordt als volgt gedefinieerd: "Het adres van ofwel een natuurlijk persoon die is ingeschreven in het bevolkingsregister op de plaats waar hij zijn hoofdverblijfplaats heeft gevestigd, ofwel een rechtspersoon en waar, met de toestemming van deze natuurlijke persoon of deze rechtspersoon, een natuurlijke persoon zonder vaste verblijfplaats is ingeschreven" (Referentieadres | Primabook, z.d., z.p.).

Sinds 1997 kunnen ook daklozen via het OCMW zo'n adres aanvragen. Ze moeten op dat moment als dakloos beschouwd worden volgens de definitie van het OCMW, niet ingeschreven zijn in het bevolkingsregister en zich feitelijk in de gemeente bevinden waar ze de aanvraag indienen. Het OCMW voert een sociaal onderzoek uit om na te gaan of aan die voorwaarden is voldaan (Demaerschalk & Hermans, 2010b).

Wie via het OCMW een referentieadres krijgt, moet zich minstens één keer per trimester persoonlijk aanmelden. Tijdens die contactmomenten wordt nagegaan of de situatie nog steeds voldoet aan de voorwaarden (K. Willkens, persoonlijke communicatie, 12 maart 2025).

4.1.3. Huurtoelage

Het OCMW kan huurtoelagen toekennen aan mensen van wie de huur te hoog is in verhouding tot hun inkomen, waardoor een menswaardig leven in het gedrang komt (K. Willkens, persoonlijke communicatie, 15 maart 2025). Dit kan eenmalig of op regelmatige basis gebeuren, afhankelijk van de situatie van de cliënt. Het bedrag en de duur van de toelage worden bepaald na een sociaal onderzoek (Demaerschalk & Hermans, 2010b).

In Boortmeerbeek werkt het OCMW met een intern reglement dat de voorwaarden en procedure voor zo'n toelage verduidelijkt. De toelage is bedoeld voor huurders die in Boortmeerbeek wonen én minstens zes maanden begeleid worden door de sociale dienst. Er gelden enkele voorwaarden: het inkomen moet onder een bepaalde grens liggen, de huurprijs en de staat van de woning moeten aanvaardbaar zijn, en de huurder mag de voorbije drie jaar geen woning in eigendom of vruchtgebruik gehad hebben. Daarnaast moet de aanvrager ingeschreven zijn voor een sociale woning en geen passend aanbod weigeren. Als dat toch gebeurt, kan de toelage maximaal één jaar lopen.

Ook moet de huurder elke drie maanden bewijzen dat de huur op tijd betaald is. Bij één maand achterstand kan de toelage al worden opgeschort. De toelage loopt telkens zes

maanden en kan verlengd worden. Na drie jaar wordt het bedrag gehalveerd, na vijf jaar blijft nog een derde over, en na zeven jaar stopt de toelage volledig.

4.1.4. Toeleiding naar sociale huisvesting

Dak- en thuisloosheid is een van de ergste vormen van sociale uitsluiting en behoefte. Het vormt een schending van de menselijke waardigheid en van de mensenrechten. Huisvesting is een basisbehoefte van ieder mens en een noodzakelijke voorwaarde voor behoorlijke levensomstandigheden en sociale inclusie (Vandromme et al., 2019, p. 324). Het gebrek aan huisvesting is dan ook één van de grootste uitdagingen waarmee dak- en thuislozen geconfronteerd worden. Het begeleiden van cliënten naar een geschikte woonoplossing, of hen daartoe aanzetten, vormt dan ook een essentieel onderdeel van de hulpverlening.

Uit cijfers blijkt dat drie op de vier Vlaamse OCMW's aangeven hun cliënten vaak tot altijd actief toe te leiden naar sociale huisvesting (De Boyser et al., 2008). Ook het OCMW van Boortmeerbeek zet zich actief in om cliënten te begeleiden bij zowel het indienen van een aanvraag als het effectief doorstromen naar sociale huisvesting.

De sociale huisvesting in Vlaanderen is een van de institutionele factoren die een belangrijke rol (kunnen) spelen bij het bestrijden van dak- en thuisloosheid, deze kan bijdragen aan de verwezenlijking van het grondrecht op wonen voor de zwakste huishoudens (Goubin & Heylen, 2023). Desondanks dient opgemerkt te worden dat het aanbod aan sociale huurwoningen ernstig tekortschiet, hetgeen resulteert in aanzienlijke wachtlijsten.

In dit kader komt het OCMW naar voren als een cruciale actor bij het faciliteren van de instroom van dak- en thuislozen naar sociale huisvesting. Om deze instroom efficiënter en transparanter te organiseren, werd op 18 maart 2024 het Centraal Inschrijvingsregister (CIR) ingevoerd. De persoonlijke gegevens van alle kandidaat-huurders worden overgenomen in één centraal inschrijvingsregister. Het CIR vergemakkelijkt niet alleen de inschrijving en opvolging van aanvragen, maar maakt ook een meer transparant en coherent toewijzingsbeleid mogelijk. Via het CIR kunnen verschillende soorten toewijzingen worden gehanteerd: chronologische toewijzingen, toewijzingen op basis van aangepaste woningtypes (bv. voor ouderen of personen met een handicap), en zogeheten versnelde toewijzingen (K. Willkens, persoonlijke communicatie, 15 maart 2025).

Versnelde toewijzingen vormen een belangrijk instrument voor het OCMW om in te spelen op schrijnende situaties, zoals dakloosheid. Het OCMW kan bij bijzondere omstandigheden van sociale aard – waaronder dakloosheid – vragen om een woning versneld toe te wijzen (Demaerschalk & Hermans, 2010b). Voor een aanvraag tot versnelde toewijzing is een sociaal verslag vereist, alsook een begeleidingsovereenkomst met een duur van minimaal één jaar. De aanvraag wordt beoordeeld door een adviescomité dat per deelwerkingsgebied wordt samengesteld. Elk OCMW heeft hierin één stem. Er zijn echter maar een beperkt aantal versnelde toewijzingen die jaarlijks kunnen doorgaan.

4.1.5. Noodwoningen

Nood- en transitwoningen zijn ontstaan vanuit een initiatief van de Minister van Binnenlandse Zaken, met als doel erfgoedpanden te renoveren en in te zetten voor sociale doeleinden. In 1995 werd dit programma voorgesteld aan gemeenten met meer dan 10.000 inwoners. Deze woningen zijn bedoeld voor personen die geen toegang hebben tot een kwaliteitsvolle woning of die over onvoldoende financiële middelen beschikken om er een te bekomen (De Boyser et al., 2008).

Op de Beeck et al. definieerden noodwoning als volgt: "Een noodwoning is een woning, met inbegrip van kamers, die een tijdelijke woonoplossing biedt als antwoord op een plotse en urgente materiële woningnood. Personen en gezinnen moeten er zelfstandig kunnen wonen. Het verblijf is beperkt in duur en gericht op doorstroming naar duurzame Huisvesting." (De Raeymaecker & Carette, 2024, p. 17).

Uit een bevraging van 2020 in het kader van het onderzoek naar noodwoningen blijkt dat de meeste gemeenten, waaronder het OCMW van Boortmeerbeek, kiezen voor een bezetting ter bede-overeenkomst met bewoners van de noodwoning. Dit is een tijdelijke overeenkomst zonder officieel huurcontract, waarbij mensen voor korte tijd in een woning terechtkunnen. In Boortmeerbeek geldt een termijn van vier maanden, met één mogelijke verlenging van drie maanden. De bewoners betalen hiervoor een dagvergoeding, die stijgt naarmate hun verblijf langer duurt (De Raeymaecker & Carette, 2024).

In het voorjaar van 2020 werd een bevraging uitgevoerd bij Vlaamse gemeenten met betrekking tot het aanbod aan noodwoningen. In totaal namen 227 gemeenten deel, wat neerkomt op een responsgraad van 76%. Voor de centrumsteden lag deze deelnamegraad zelfs nog hoger, met 92%. Van de deelnemende gemeenten gaf 84% (191 gemeenten) aan dat zij beschikken over noodwoningen, samen goed voor 1.377 eenheden (Winters et al., 2021). Volgens de inventaris van het Steunpunt Wonen wordt het merendeel van deze woningen (88%) beheerd door de gemeente of het OCMW.

De behoefte aan noodwoningen in Vlaanderen is het resultaat van uiteenlopende situaties. In het rapport '*Noodwoningen*' gepubliceerd door Steunpunt Wonen in 2020, werd een ruwe raming gemaakt van het aantal personen dat jaarlijks in aanmerking zou kunnen komen voor een noodwoning (Tabel 4, zie bijlage).

Zo wordt geschat dat jaarlijks ongeveer 1.900 huishoudens in woningen verblijven die ernstige kwaliteitsproblemen vertonen en aanzienlijke veiligheids- en gezondheidsrisico's met zich meebrengen, zoals woningen met een ongeschiktheids- of onbewoonbaarheidsverklaring (O/O) en gevallen van overbewoning. Andere mensen krijgen een uithuiszetting opgelegd, vaak na maandenlange stress en onbetaalde huur, zonder dat er meteen een alternatief is. Jaarlijks gaat het om ongeveer 12.000 vorderingen tot uithuiszetting, waarvan de helft effectief doorgaat. Ongeveer de helft van die groep heeft geen opvangmogelijkheden en belandt op straat of in de noodopvang. Dit resulteert in een raming van 3.000 personen of gezinnen die wellicht een beroep doen op een noodwoning.

Verder blijkt uit de nulmeting van 2014 dat ongeveer 350 volwassen daklozen jaarlijks tijdelijk ondergebracht moeten worden. Thuisloosheid vormt een andere belangrijke factor, waarbij geschat wordt dat een derde van het aantal thuisloze volwassenen jaarlijks een doorstroming naar een noodwoning nodig heeft, goed voor ongeveer 800 personen. Ex-gedetineerden, die jaarlijks worden vrijgelaten, lopen ook risico op thuisloosheid, met een raming van 900 personen per jaar die mogelijk een tijdelijke woning nodig hebben. Vluchtelingen die asielcentra verlaten, vormen eveneens een doelgroep: naar schatting heeft 10% van hen tijdelijk onderdak nodig, goed voor ongeveer 600 personen per jaar.

Daarnaast zijn er mensen die op straat komen te staan na een huisverbod, opgelegd door het parket, bijvoorbeeld in situaties van partnergeweld. Zonder opvang belanden ze letterlijk op straat. In vluchthuizen is er vaak geen mogelijkheid tot doorstroom, waardoor cliënten maandenlang blijven hangen in tijdelijke opvang. Er wordt aangenomen dat 10% van de gevallen van intra familiaal geweld resulteert in de noodzaak voor tijdelijke huisvesting, wat neerkomt op ongeveer 2.000 personen per jaar. Brandinterventies van de brandweer zouden in ongeveer 10% van de gevallen een noodwoning noodzakelijk maken, wat neerkomt op 450 personen. Schade door overstromingen leidt mogelijk ook tot een acute vraag naar noodwoningen, hoewel hier geen exacte raming voor beschikbaar is. Andere kwetsbare groepen, zoals jongeren die de jeugdhulp verlaten, zijn eveneens een potentiële doelgroep voor noodwoningen. Zij botsen echter op een muur: zonder netwerk, geld of stabiele plek raken ze moeilijk aan een woning. Ex-gedetineerden komen na hun

vrijlating vaak terecht in dezelfde situatie, zonder woning of begeleiding. Hetzelfde geldt voor mensen die een psychiatrische instelling verlaten en nergens heen kunnen.

Al deze schattingen wijzen op een jaarlijkse vraag naar minstens 10.000 noodwoningen. Dit resulteert in een geschatte behoefte van ongeveer 4.000 extra noodwoningen in Vlaanderen.

In het rapport '*Noodwoningen*' uit 2020 werd al duidelijk dat er een grote behoefte is aan bijkomende noodwoningen in Vlaanderen. Zoals reeds hierboven aangegeven zou er in totaal een tekort zijn van ongeveer 4.000 noodwoningen. Om aan deze vraag te voldoen, werd sinds 2020 jaarlijks een projectoproep gelanceerd voor de bouw van nieuwe noodwoningen. In de beleidsnota voor 2025 wordt aangegeven dat deze projectoproep voorlopig nog wordt voortgezet, maar dat de methodiek voor het toewijzen van middelen na 2025 aangepast zal worden.

Op het moment van het onderzoek in 2020 waren er in Vlaanderen 1.377 noodwoningen beschikbaar. Tussen 2020 en 2024 werden er 622 nieuwe woningen gerealiseerd, wat betekent dat bijna de helft van de benodigde extra woningen in deze periode is gerealiseerd. Dit laat echter zien dat er nog steeds een aanzienlijke kloof is tussen het aanbod en de daadwerkelijke behoefte, en dat er in de komende jaren extra inspanningen nodig zullen zijn om deze te verkleinen (Commissie Voor Wonen, Toerisme, Energie en Klimaat Woensdag 26 Februari 2025, Vlaams Parlement, z.d.).

4.1.6. Fonds ter bestrijding van de uithuiszettingen

De afgelopen jaren is er binnen het overheidsbeleid en de hulpverlening – zowel algemeen als specifiek met betrekking tot dak- en thuisloosheid – steeds meer aandacht ontstaan voor preventieve aanpakken. Deze benaderingen hebben als doel te voorkomen dat mensen in risicosituaties terechtkomen die kunnen leiden tot dak- of thuisloosheid. Een belangrijke preventieve maatregel binnen dit kader is het voorkomen én humaniseren van uithuiszettingen (De Boyser et al., 2008).

Het aantal mensen dat geconfronteerd wordt met een dreigende of effectieve uithuiszetting neemt toe. In dit verband speelt het OCMW een cruciale rol, aangezien het wettelijk op de hoogte wordt gebracht van elke gerechtelijke vordering tot uithuiszetting. Hierdoor beschikt het OCMW over relevante gegevens omtrent de omvang van het probleem. Zowel op de private als op de sociale huurmarkt hebben OCMW's een belangrijke verantwoordelijkheid in het voorkomen van uithuiszettingen ten gevolge van

huurachterstal. Dat de problematiek reëel en groeiend is, blijkt tevens ook uit cijfers van het OCMW van Boortmeerbeek: in 2018 ontving het OCMW acht gerechtelijke vorderingen tot uithuiszetting, terwijl dit aantal in 2024 gestegen was tot vijftien.

De federale wet van 30 november 1998 voorziet in maatregelen om gerechtelijke uithuiszettingen op een meer humane wijze te laten verlopen. Zo dient bij iedere gerechtelijke vordering tot uithuiszetting een kopie van de dagvaarding overgemaakt te worden aan het bevoegde OCMW. Deze instantie is vervolgens verplicht om gepaste hulpverlening op te starten, afgestemd op de noden van de betrokken huurder (De Boyser et al., 2008).

Om uithuiszetting te vermijden, werd het Fonds ter bestrijding van de uithuiszettingen opgericht. Via dit fonds kan het OCMW financiële steun geven aan kwetsbare huurders met een huurachterstand, op voorwaarde dat er een begeleidingsplan wordt opgestart (Fonds Ter Bestrijding van de Uithuiszettingen, z.d.).

Het OCMW kan slechts een beroep doen op het Fonds ter bestrijding van de uithuiszettingen bij huurachterstand wanneer aan specifieke voorwaarden is voldaan. Zo moet de huurachterstand minstens twee en maximaal zes maanden bedragen. Daarnaast moet het OCMW een sociaal onderzoek uitvoeren waaruit blijkt dat de huurder in aanmerking komt voor ondersteuning en, mits begeleiding, in staat is om de huurachterstand af te lossen.

Een bijkomende voorwaarde is dat er een begeleidingsovereenkomst wordt afgesloten tussen de huurder, de verhuurder en het OCMW. In deze overeenkomst verbindt de huurder zich ertoe om de begeleiding door het OCMW te aanvaarden en het afgesproken afbetalingsplan na te leven. Daarnaast wordt het afbetalingsplan vastgelegd. Ook wordt omschreven welke bijkomende ondersteuning het OCMW biedt, zoals budgetbegeleiding of budgetbeheer. Door het ondertekenen van deze begeleidingsovereenkomst verbindt ook de verhuurder zich ertoe om geen vordering tot uithuiszetting in te dienen bij de Vrederechter zolang de overeenkomst nageleefd wordt. Het OCMW betaalt de verhuurder de eerste tegemoetkoming binnen de vijf werkdagen na de ondertekende begeleidingsovereenkomst. Dat bedrag is de helft van de huurachterstal en is maximaal 1.482,00 EUR (bedrag 2024). De huurder betaalt het restsaldo van de huurachterstand aan de verhuurder via een afbetalingsplan. Op die manier fungeert de overeenkomst als een beschermingsmechanisme dat een stabiele woonsituatie mogelijk maakt, mits wederzijdse inspanningen van alle betrokken partijen (Fonds Ter Bestrijding van de Uithuiszettingen, z.d.).

4.2. Knelpunten op het gebied van de hulpverlening aan dak- en thuislozen

Uit recent onderzoek blijkt dat een overgrote meerderheid (73%) van de Vlaamse OCMW's vindt dat de hulpverlening tekortschiet voor bepaalde categorieën van dak- en thuislozen. Opvallend en zorgwekkend is dat bijna één op de drie OCMW's zelfs aangeeft dat er voor sommige mensen binnen deze doelgroep zelfs geen enkele hulp meer mogelijk is (Schuilenburg & Van Claster, z.d.). Het gaat vaak om mensen met complexe problemen – psychisch, verslavingsgerelateerd of structureel sociaal isolement – die buiten elke hulpstructuur vallen. In deze paragraaf gaan we dieper in op deze bevindingen en analyseren we de belangrijkste knelpunten in de hulpverlening aan dak- en thuislozen.

Een eerste aandachtspunt is de nood aan meer aandacht voor preventieve acties om dak- en thuisloosheid te voorkomen. Uit een kwalitatief onderzoek blijkt dat de meeste OCMW's aangeven dat zij over onvoldoende middelen beschikken om effectief in te spelen op deze problematiek (De Boyser et al., 2008). Zoals eerder vermeld, worden OCMW's op de hoogte gesteld wanneer iemand moet verschijnen voor het vreedegerecht in het kader van een uithuiszettingsprocedure. In dit geval sturen zij een brief met de uitnodiging om contact op te nemen. Voor veel OCMW's blijft dit echter het enige preventieve instrument dat ze hanteren. In theorie kan de vordering tot uithuiszetting een preventief instrument zijn, echter in de praktijk blijken er enkele obstakels te zijn (Schuilenburg & Van Claster, z.d.).

Een eerste knelpunt is dat de personen die uithuis gevorderd worden, doorgaans enkel schriftelijk door het OCMW worden gecontacteerd. Deze communicatievorm sluit onvoldoende aan bij de doelgroep, waardoor slechts weinigen hier effectief op reageren. Vaak blijft het voor de OCMW's onduidelijk wat er met deze personen gebeurt. Bovendien komen de vorderingen tot uithuiszetting vaak te laat aan. Wanneer het OCMW op de hoogte wordt gesteld, heeft de zitting bij het vreedegerecht soms al plaatsgevonden, of is dit kort daarna. De brief van het OCMW komt hierdoor vaak te laat aan bij de betrokkenen, en blijft er weinig meer over dan hen te adviseren zich naar het vreedegerecht te begeven. Tot slot wordt het OCMW zeer laat betrokken. Verschillende OCMW's geven aan dat zij liever in een vroeger stadium zouden worden ingelicht over mogelijke problemen, nog vóórdat een vordering tot uithuiszetting wordt opgestart. Op dat moment zijn de schulden immers vaak al opgelopen tot enkele duizenden euro's, en is er voor het OCMW enkel nog ruimte voor curatief optreden. Met andere woorden: de tussenkomst komt te laat, zelfs wanneer de melding nog twee weken voor de zitting zou gebeuren (De Boyser et al., 2008), (Schuilenburg & Van Claster, z.d.).

OCMW's erkennen bovendien de voordelen van een referentieadres. Dit wordt beschouwd als een preventief instrument, aangezien het cliënten toelaat administratief in orde te blijven. Hierdoor kunnen zij hun uitkering behouden of aanvragen. Voor OCMW's vormt het referentieadres dan ook vooral een middel om het inkomen van cliënten te waarborgen. Daarnaast kan het beschouwd worden als een opstap naar reguliere begeleiding, wat uiteindelijk het beoogde doel van een referentieadres zou moeten zijn. Toch zijn er struikelblokken. De definitie van dakloosheid blijft te eng. Mensen in preciaire woonsituaties – zoals wie tijdelijk bij familie logeert – vallen vaak uit de boot. Daarmee negeert het beleid bredere, internationaal erkende definities zoals ETHOS, die meer rekening houden met de complexiteit van thuisloosheid. Daarnaast signaleren verschillende OCMW's ook praktische problemen. Zo komt het voor dat een cliënt een referentieadres aanvraagt en daarna verdwijnt. Het OCMW blijft dan wel de post ontvangen, maar verliest elk zicht op de situatie van de betrokkene. In andere gevallen zien hulpverleners dat mensen zich langdurig nestelen in deze administratieve tussenoplossing, zonder stappen te zetten richting een vast adres. En er is ook sprake van misbruik, waarbij mensen bewust gebruikmaken van het systeem zonder echte nood (De Boyser et al., 2008). Kortom, het referentieadres is een noodzakelijk administratief vangnet, maar het is geen structurele oplossing voor dak- en thuisloosheid. Het biedt geen echt sociaal traject, en het beleid eromheen blijft vooral juridisch georiënteerd.

Voor het merendeel van de OCMW's ligt de eerste prioriteit van de hulpverlening bij het vinden van een tijdelijke huisvesting voor dak- en thuisloze cliënten. Veel OCMW's proberen in eerste instantie dak- en thuisloze cliënten onder te brengen bij familie of vrienden. Wanneer dat geen haalbare optie blijkt, wordt gezocht naar andere tijdelijke opvangmogelijkheden, zoals de nachtopvang van het CAW of noodwoningen. Zoals reeds vermeld, beschikt het OCMW van Boortmeerbeek over een eigen noodwoning. Het is echter belangrijk te vermelden dat niet elke gemeente beschikt over dergelijke voorzieningen, waardoor dak- en thuislozen soms buiten de eigen gemeentegrenzen moeten worden ondergebracht – soms op aanzienlijke afstand (De Boyser et al., 2008).

Wat betreft de noodwoningen blijkt de doorstroom het grootste knelpunt te zijn. In verschillende OCMW's is er een slechte doorstroom van de noodwoningen naar andere huisvesting, wat resulteert in stagnatie van het gehele systeem. Hierbij wordt zowel verwezen naar de private als de sociale huursector. Huurwoningen op de private markt zijn vaak te duur, terwijl het aanbod aan sociale woningen beperkt blijft. Bovendien bemoeilijken lange wachtlijsten en trage toewijzing van sociale woningen de doorstroom verder (Op de Beeck et al., 2020). Daarnaast zijn er knelpunten die samenhangen met het profiel van de bewoners van de noodwoning. Sommige bewoners kampen met complexe

problemen en/of zijn nog niet in staat om volledig zelfstandig te wonen. Verder ondervinden bepaalde doelgroepen, zoals mensen zonder arbeidsinkomen, discriminatie op de private huurmarkt, wat het moeilijker maakt om een duurzame woonoplossing te vinden.

Verschillende OCMW's, waaronder dat van Boortmeerbeek, stellen tijdslimieten voor het verblijf in noodwoningen. Zoals eerder aangegeven mag men slechts vier maanden, eenmaal verlengbaar met drie maanden, in de noodwoning verblijven. Dak- en thuislozen kampen echter vaak met complexe problematieken, die binnen dat korte tijdsbestek niet opgelost kunnen worden. Een bijkomende uitdaging is dat de beëindiging van het verblijf in een noodwoning vaak de tussenkomst van de vrederechter vereist. Bovendien blijkt dat sommige bewoners zich in de noodwoning beginnen te 'settelen', wat het lastig maakt om een balans te vinden tussen de betaalbaarheid van de noodwoning en het duidelijk signaal dat het verblijf tijdelijk is. De knelpunten met betrekking tot de doorstroom uit de noodwoning en het profiel van de bewoners hangen nauw samen en wijzen erop dat de doorstroom, zowel vanuit de vraag- als aanbodzijde, het grootste probleem vormt (De Boyser et al., 2008), (Op de Beeck et al., 2020).

Zoals eerder vermeld, vormt het gebrek aan beschikbare huisvesting een van de grootste uitdagingen waarmee dak- en thuislozen geconfronteerd worden en is het dé factor voor een succesvolle uitstroom. Daarnaast blijkt er ook onvoldoende passend aanbod te zijn voor moeilijke doelgroepen. Het begeleiden van cliënten naar een geschikte woonoplossing, of hen daartoe stimuleren, is dan ook een essentieel onderdeel van de hulpverlening. Het OCMW kan hierin een rol spelen, onder meer door cliënten toe te leiden naar sociale huisvesting. Zo moedigt het OCMW van Boortmeerbeek zijn cliënten aan om zich zo snel mogelijk in te schrijven voor de wachtlijst voor sociale woningen. De lange wachtlijsten maken het echter moeilijk om cliënten te overtuigen zich in te schrijven.

De versnelde toewijzing van sociale woningen wordt bovendien niet systematisch toegepast, wat te wijten is aan twee belangrijke factoren. Enerzijds beschouwen zowel OCMW's als sociale huisvestingsmaatschappijen deze werkwijze als oneerlijk: mensen die al jarenlang op de wachtlijst staan, dreigen hierdoor achtergesteld te worden. Anderzijds vereist een versnelde toewijzing dat het OCMW zich borg stelt voor de huurder, wat niet elk OCMW bereid is te doen. Daarnaast kunnen sociale huisvestingsmaatschappijen zelf limieten stellen aan het aantal versnelde toewijzingen, waardoor ook het aanbod beperkt blijft.

Naast een voldoende aanbod aan sociale woningen, vormt woonbegeleiding een tweede belangrijke factor voor een succesvolle uitstroom van dak- en thuisloze cliënten. Dit wordt door de meeste OCMW's echter niet aangeboden. Vooral nazorg én ondersteuning bij het zoeken naar een woning verdienen hierbij meer aandacht. Begeleiding na het verkrijgen van een woning – bijvoorbeeld in de vorm van verplichte woonbegeleiding – kan een belangrijke rol spelen in het voorkomen van hervall en het bevorderen van een duurzame woonoplossing.

Hoewel binnen de werking van het OCMW van Boortmeerbeek gebruik wordt gemaakt van de juridische dienstverlening van IGO, is er, vanwege budgettaire beperkingen, besloten af te zien van de inzet van een huurgids. Dit is betreurenswaardig, aangezien de huurgids juist de woonbegeleiding kan bieden die het OCMW door beperkte middelen zelf niet kan realiseren. De huurgids ondersteunt cliënten bij het zoeken naar geschikte huisvesting, het aanvragen van huurwaarborg, het maken van afspraken, het begeleiden bij huisbezoeken en het inschrijven bij sociale huisvestingsmaatschappijen. Tevens onderhoudt hij of zij een netwerk van verhuurders en immokantoren, en werkt nauw samen met maatschappelijk werkers die de regie over het dossier behouden. Pilotprojecten in onder andere Rotselaar, Herent en Haacht tonen aan dat de rol van de huurgids vooral voor kwetsbare doelgroepen een significante meerwaarde biedt in de preventie van dak- en thuisloosheid (IGO, 2023).

4.3. Het Housing First-model

Ten slotte wordt in het "Actieplan ter voorkoming en bestrijding van dak- en thuisloosheid 2020-2024" van de Vlaamse overheid de Housing First-methodiek erkend als een essentieel onderdeel in de aanpak van dak- en thuisloosheid. Het plan benadrukt het belang van het consolideren van deze aanpak, waarbij huisvesting als fundamenteel recht wordt beschouwd en als basis dient voor het oplossen van andere sociale problemen (Vlaamse Regering, 2020). Vanuit deze beleidsmatige erkenning wordt in deze bachelorproef dieper ingegaan op de werking, principes en resultaten van het Housing First-model, met als doel inzicht te bieden in de concrete bijdrage ervan aan het verminderen van dak- en thuisloosheid.

Housing First is een innovatieve benadering binnen de hulpverlening aan dak- en thuislozen, waarbij het aanbieden van een individuele woonst in combinatie met langdurige, intensieve begeleiding centraal staat. De methodiek richt zich op mensen die het verst verwijderd zijn van huisvesting – in het bijzonder chronisch dakloze mensen (ETHOS-categorieën 1 en 2) die vaak kampen met complexe problematieken zoals verslaving en/of psychische stoornissen. In tegenstelling tot het traditionele trapmodel – waarbij toegang tot huisvesting pas mogelijk is na het verlopen van verschillende

tussenstappen zoals het aanpakken van verslaving, psychische stabiliteit en voorbereiding op zelfstandig wonen – vertrekt Housing First net vanuit huisvesting als vertrekpunt, niet als einddoel. De klassieke aanpak sluit in de praktijk vaak net de meest kwetsbare personen uit, omdat zij niet in staat zijn om te voldoen aan de strikte voorwaarden en voorafgaande behandelingstrajecten (Vanmechelen & Kenniscentrum WWZ, 2021).

Het Housing First-model gaat uit van het principe dat toegang tot behoorlijke en aangepaste huisvesting een fundamenteel recht is en beschouwt toegang tot een woning als de eerste en belangrijkste stap in de aanpak van dakloosheid (Vlaamse Regering, 2020). Het model voorziet in directe toegang tot huisvesting, rechtstreeks vanaf de straat, zonder voorafgaande stappen of bijkomende voorwaarden, behalve die welke ook gelden voor een gewone huurder. De methodiek is gebaseerd op het principe van zelfbeschikking, herstel en risicobeperking. Dit betekent dat men ernaar streeft de levenskwaliteit van de betrokkene te verbeteren in overeenstemming met diens eigen doelen en voorkeuren. De persoon staat hierbij centraal: de begeleiding wordt afgestemd op zijn of haar kenmerken, capaciteiten, competenties en wensen. Deze ondersteuning is bovendien niet tijdelijk, maar blijft beschikbaar zolang dat nodig is (Swaelens et al., 2024).

Het Housing First-model ontstond in de jaren negentig in New York en werd sindsdien internationaal uitgerold. In Europa geldt Finland als pionier in deze aanpak, maar ook landen zoals Australië en Canada hebben succesvolle Housing First-projecten opgezet. Onderzoek toont aan dat deze strategie bijzonder effectief is in het aanpakken van chronische dakloosheid. Ze draagt bij aan een verbeterde gezondheidstoestand, een afname van verslavingsproblematieken, betere sociale integratie en aanzienlijke besparingen op maatschappelijke kosten. In Finland daalde het aantal dak- en thuislozen drastisch dankzij deze aanpak. Tijdens de Europese Consensusconferentie over dak- en thuisloosheid in 2010 werd Housing First dan ook erkend als een duurzame en effectieve aanpak. In 2013 gingen, onder impuls van de federale staatssecretaris voor Armoedebestrijding, de eerste Belgische pilootprojecten van start in vijf steden (Goubin & Heylen, 2023).

De testfase van Housing First in België liep van 2013 tot 2016. Ze startte in vijf grootsteden en werd later uitgebreid naar acht en vervolgens tien steden. Gedurende deze testfase, uitgevoerd in logica van evidence-based policy en voortdurend gemonitord door een onderzoeksteam, werden de effectiviteit en de efficiëntie van het model (in termen van kosten-impactverhouding) gedocumenteerd en benadrukt. In juni 2016 werd de testfase afgesloten met een Europese conferentie in Brussel, waar de positieve resultaten en de internationale relevantie van het model werden toegelicht. Sindsdien is Housing First in

België geëvolueerd tot een erkend en structureel beleidsinstrument in de strijd tegen dak- en thuisloosheid. Het model geniet brede steun van verschillende federale regeringen als een innovatief en efficiënt overheidsbeleid. Hoewel de gewesten momenteel verantwoordelijk zijn voor de belangrijkste financiering en het beheer van Housing First-projecten, blijft de federale overheid een cruciale rol spelen op het gebied van coördinatie, expertiseontwikkeling en financiële ondersteuning (zowel in human resources als huisvesting), via het Housing First Belgium LAB. Dit LAB is inmiddels geïntegreerd in de POD Maatschappelijke Integratie, wat van essentieel belang is voor de federale regering om haar rol als coördinator en drijvende kracht te vervullen. Dit is des te belangrijker wil België zijn Europese verbintenissen nakomen om dakloosheid uit te roeien tegen 2030, zoals vastgelegd in de Verklaring van Lissabon van 21 juni 2021 (Swaelens et al., 2024).

In de voorbije tien jaar is het Housing First-model in België geëvolueerd van een experiment naar een innovatief en structureel overheidsbeleid. De vooruitzichten zijn ambitieus, met een grootschalige uitrol en een duidelijk engagement om dakloosheid op een duurzame en humane manier aan te pakken. Samenwerking op alle beleidsniveaus blijft hierbij cruciaal. Tegelijkertijd blijven er uitdagingen bestaan. Het blijft van groot belang om projectoproepen strikt op te volgen en het monitoring- en evaluatiesysteem verder te verfijnen, zodat de kwaliteit en effectiviteit van de initiatieven gewaarborgd blijven — zeker gezien het groeiend aantal voorzieningen. Daarnaast is een goede coördinatie vereist om kennisdeling en samenhang tussen projecten te bevorderen. Tot slot moet België blijven inzetten op netwerken en pleitbezorging op nationaal en internationaal niveau. Deelname aan organisaties zoals EPOCH, Housing First Hub Europe en FEANTSA is essentieel om expertise uit te wisselen en samen te werken aan de doelstelling om dakloosheid tegen 2030 uit te roeien (Swaelens et al., 2024).

In dit hoofdstuk werd een helder beeld geschetst van de verschillende instrumenten die het OCMW inzet om dak- en thuislozen te ondersteunen. Tegelijkertijd werd duidelijk dat de hulpverlening met heel wat uitdagingen wordt geconfronteerd, die de effectiviteit ervan onder druk zetten. De analyse van deze knelpunten toont aan dat structurele hervormingen nodig zijn om tot een meer duurzame en impactvolle aanpak te komen. In dat kader biedt het Housing First-model een veelbelovende benadering. Door huisvesting niet als eindpunt, maar als vertrekbasis te nemen, verschuift de aandacht naar stabiliteit en langdurige ondersteuning. Deze aanpak nodigt uit tot reflectie over de bestaande hulpstrategieën en kan richtinggevend zijn voor een toekomstgericht beleid inzake dak- en thuisloosheid.

5. BESLUIT LITERATUUR

De literatuur toont aan dat de afschaffing van de Wet op Landloperij in 1993 een mijlpaal vormde in de verschuiving van een strafrechtelijke naar een sociale benadering van dak- en thuisloosheid. De introductie van de ETHOS-typologie bood een ruimer perspectief door ook minder zichtbare vormen van dak- en thuisloosheid te erkennen en beleidsmatig mee te nemen. Het fenomeen blijkt complex te zijn en verweven op micro-, meso- en macroniveau, wat een geïntegreerde en domeinoverschrijdende aanpak vereist. Aan de hand van point-in-time tellingen werd aangetoond dat dak- en thuisloosheid niet uitsluitend een stedelijk fenomeen is, maar ook voorkomt in kleinere gemeenten. Opvallend is het groeiende aandeel vrouwen en kinderen binnen deze doelgroep. Ondanks de aanwezigheid van verschillende instrumenten en goede praktijken, zoals het Housing First-model, brengt de literatuur belangrijke knelpunten aan het licht, zoals het tekort aan betaalbare woningen, begeleiding en nazorg.

Om deze inzichten verder te verdiepen en te toetsen aan de praktijk, wordt in het volgende deel overgegaan tot een kwalitatief praktijkonderzoek. Door zowel cliënten als professionals te bevragen, ontstaat een genuanceerd en meerstemmig beeld van de hulpverlening.

DEEL II: PRAKTIJKONDERZOEK

Na de literatuurstudie worden in het praktijkgedeelte de bevindingen uit het praktijkonderzoek toegelicht. Allereerst wordt de gehanteerde methodologie besproken, met name het afnemen van semigestructureerde interviews. Om een breed en genuanceerd beeld van de hulpverlening rond dak- en thuisloosheid te schetsen, werden gesprekken gevoerd met twee cliënten van het OCMW Boortmeerbeek, een maatschappelijk werker binnen dezelfde dienst, en drie experts in het Housing First-model. Door zowel gebruikers als professionals aan het woord te laten, ontstaat een meerstemmig en veelzijdig perspectief op de huidige hulpverlening.

Het vertrekpunt van het onderzoek is niet een top-downbenadering van beleid en systemen, maar de praktijkervaringen van de betrokkenen zelf. Op die manier worden bestaande aannames kritisch bevraagd en wordt gezocht naar manieren om het hulpaanbod beter af te stemmen op de reële noden van de doelgroep. De praktijkgerichte inzichten vormen een waardevolle aanvulling op de theoretische bevindingen en leveren een belangrijke bijdrage aan de kritische analyse van bestaande knelpunten en mogelijke verbeterkansen.

6. METHODOLOGIE

In dit praktijkonderzoek is gekozen voor een kwalitatieve onderzoeksbenadering. Meer bepaald werd gebruikgemaakt van semigestructureerde interviews. Hierbij dient een vooraf opgestelde vragenlijst als leidraad voor de gesprekken, met voldoende ruimte om door te vragen en dieper in te gaan op relevante thema's die tijdens het interview naar voren komen. Deze methode combineert de structuur van een vragenlijst met de flexibiliteit van een open gesprek, waardoor zowel gerichte als spontane inzichten kunnen worden verkregen.

Er werd bewust gekozen voor onderstaande respondenten om verschillende perspectieven binnen de hulpverlening aan dak- en thuislozen in kaart te brengen.

Net zoals bij eerdere kwalitatieve studies blijft de drempel om kwetsbare doelgroepen rechtstreeks te bevragen hoog. Hoewel slechts twee cliënten werden geïnterviewd, bieden deze getuigenissen waardevolle inzichten in de gebruikservaring. Het spreekt dan ook voor zich dat verdere gesprekken met cliënten in toekomstig onderzoek een verrijking zouden betekenen. Het moet echter benadrukt worden dat de bevindingen uit deze twee cliëntinterviews niet veralgemeend kunnen worden naar de volledige doelgroep. De inzichten zijn contextgebonden en bieden vooral een indicatief, eerder dan representatief, beeld van de ervaringen van personen in vergelijkbare situaties. De eerste twee respondenten (Respondent 1 en Respondent 2) zijn cliënten binnen de hulpverlening aan dak- en thuislozen.

Daarnaast werd een maatschappelijk werker van dezelfde dienst bevraagd (Respondent 3), om zowel het perspectief van de gebruiker van de hulpverlening als het professionele standpunt van de hulpverlener in kaart te brengen. Tot slot werden drie professionals uit de Housing First-praktijk geïnterviewd: een stafmedewerker bij SAM vzw en gecertificeerd Housing First-trainer (Respondent 4); een coördinator Housing First bij CAW Antwerpen (Respondent 5); en een hulpverlener bij Housing First CAW Vilvoorde (Respondent 6). Deze expertise droeg bij aan een waardevolle verdieping van de theoretische inzichten en leverde concrete aanbevelingen voor de integratie van Housing First-principes binnen de werking van het OCMW.

De interviews vonden plaats op locaties die door de deelnemers als veilig en vertrouwd werden ervaren, of digitaal indien gewenst. Voor elk interview werd een toestemmingsverklaring ondertekend. De gesprekken zijn – mits expliciete toestemming – opgenomen en nadien woordelijk getranscribeerd.

7. RESULTATEN UIT HET PRAKTIJKONDERZOEK

In dit hoofdstuk worden de bevindingen uit de semigestructureerde interviews toegelicht aan de hand van de verschillende fasen binnen het hulpverleningstraject: preventie en instroom, doorstroom, uitstroom en nazorg. Deze fasen vormen het kader om de ervaringen van cliënten, hulpverleners en experts te analyseren. Aansluitend wordt ingegaan op de rol en relevantie van het Housing First-model.

7.1. Preventie en instroom

Tekort aan preventieve maatregelen

Uit de kwalitatieve interviews blijkt dat dak- en thuisloosheid hoofdzakelijk wordt ervaren als een gevolg van structurele woonproblemen, zoals hoge huurprijzen en een tekort aan betaalbare woningen. Deze structurele oorzaken zorgen ervoor dat maatschappelijk werkers vaak het gevoel hebben slechts een beperkte invloed te kunnen uitoefenen binnen hun preventieve opdracht.

Respondent 3 stelt: *"Er zijn weinig instrumenten voorhanden die ons toelaten om echt preventief te handelen."*

Een van de weinige preventieve middelen waarover het OCMW beschikt, is het Fonds ter bestrijding van uithuiszetting. Deze relatief nieuwe maatregel wordt echter nog beperkt toegepast.

"We hebben dat nu twee keer gebruikt. Eén keer is dat positief verlopen, maar in het andere dossier liep het fout: die persoon is opnieuw zes maanden huishuur verschuldigd. Het helpt alleen als er ook echt motivatie is bij de cliënt," aldus Respondent 3.

Laattijdige inkennisstelling van het OCMW

Bovendien vindt tussenkomst door het OCMW in veel gevallen pas plaats wanneer de situatie al ver gevorderd is, bijvoorbeeld op het moment dat een juridische procedure rond uithuiszetting is opgestart.

"Wij worden meestal op de hoogte gebracht via de griffie van het Vrederegerecht of een deurwaarder. Tegen dan is er vaak al sprake van een geplande zitting rond uithuiszetting," licht Respondent 3 toe. In dergelijke gevallen stuurt het OCMW een standaardbrief met de

uitnodiging om contact op te nemen met de sociale dienst. De reactietijd is vaak onvoldoende om nog doeltreffend in te grijpen:

"Soms krijgen we de informatie maar een week voor de zitting. Dat is nauwelijks voldoende om nog iets in gang te zetten."

Voorzichtige stappen richting preventieve samenwerking

Toch toont het OCMW Boortmeerbeek sinds kort initiatieven die wijzen op een meer preventieve koers. Zo wordt er in samenwerking met de sociale huisvestingsmaatschappij gewerkt aan een maandelijks Lokaal Adviescomité (LAC) voor huisvesting. Respondent 3 licht toe: *"De woonmaatschappij bezorgt ons elke maand een lijst van mensen met huurachterstand. We proberen die mensen dan telefonisch of per brief te bereiken. Dat is preventief bedoeld, net zoals het LAC voor energie. Dergelijke initiatieven zijn waardevol, maar richten zich voorlopig enkel op sociale huurders."*

Hulpverlening vooral gericht op crisissituaties; pleidooi voor vroegtijdige preventie

Cliënten komen meestal pas bij het OCMW terecht wanneer hun woonsituatie al ernstig is geëscaleerd. Velen verbleven tijdelijk bij vrienden, familie of leefden op straat, in een tent of voertuig. Respondent 1 zocht pas hulp toen haar situatie onhoudbaar werd, ondanks kennis van noodwoningen. Dit bevestigt het eerder geschetste beeld dat de hulpverlening vooral functioneert vanuit een crisislogica.

Respondent 4, expert bij SAM vzw, pleit in dit verband voor een paradigmashift in het denken over preventie.

"Veel OCMW's handelen vooral vanuit crisis. Maar je moet leren kijken met een andere bril: wie in je cliëntenbestand loopt risico op dakloosheid? Wat zijn de signalen – huurachterstal, conflict, psychische kwetsbaarheid – en hoe kun je die vroeg capteren? Daar zit nog veel winst."

Hij onderstreept het belang van intern overleg, duidelijke procedures en een systematische aanpak om preventie haalbaar te maken, ook bij beperkte capaciteit.

7.2. Doorstroom: begeleiding en hulpverlening

Moeizame doorstroom van tijdelijke naar duurzame huisvesting

Een belangrijk knelpunt in de hulpverlening is de doorstroom van tijdelijke naar duurzame huisvesting. De begeleiding die het OCMW hierbij biedt, blijkt in de praktijk vaak ontoereikend te zijn.

Bij nieuwe hulpvragen bekijkt het OCMW eerst de onmiddellijke opvangmogelijkheden. Als verblijf bij familie of vrienden niet mogelijk is, volgt doorverwijzing naar crisisopvang of een noodwoning. Deze opvang is beperkt en tijdelijk, maar cliënten blijven vaak langer dan bedoeld, wat de doorstroming belemmert. Respondent 2 verbleef al zeven maanden zonder uitzicht op een oplossing:

"Ik zoek constant, maar het lukt niet. Ze helpen wel met papieren, maar verder moet ik het allemaal zelf doen."

Respondent 3 bevestigt dat er structurele belemmeringen zijn in het doorstroomsysteem. Volgens haar is het systeem opgezet als tijdelijk vangnet, maar blijkt het in de praktijk vaak moeilijk om bewoners tijdig te laten doorstromen vanwege een gebrek aan geschikte alternatieven. Veel cliënten beschikken niet over de vereiste documenten (zoals loonfiches), hebben geen stabiel inkomen of kampen met bijkomende problemen zoals psychische kwetsbaarheid of verslaving. Tijdens het verblijf wordt begeleiding aangeboden, waaronder hulp bij administratie, het aanvragen van rechten en (beperkte) ondersteuning bij het vinden van een woning. Er wordt getracht om de veertien dagen op huisbezoek te gaan.

Nood aan intensieve woonbegeleiding

Zowel uit de praktijk als uit de cliënteninterviews blijkt een grote nood te zijn aan gerichte, persoonlijke ondersteuning bij het vinden van een duurzame woonoplossing. Respondent 1 gaf aan behoefte te hebben aan iemand die meezoekt, contact legt met verhuurders en meegaat op huisbezoek. Respondent 2 stelde:

"Niet iedereen weet hoe je zo'n zoektocht moet aanpakken. Voor veel mensen zou dat echt helpen. De maatschappelijk werkster doet al veel, maar zij heeft geen tijd om met iedereen op zoek te gaan."

Respondent 3 bevestigt de beperkte capaciteit: "We hebben maar twee handen. Iedereen moet geholpen worden. Dus echt intensieve begeleiding is niet mogelijk. We zijn ook maar een eerstelijnsdienst."

Dit wijst op een spanningsveld tussen de noden van cliënten enerzijds en de structurele beperkingen in tijd, personeel en middelen anderzijds.

Het referentieadres als administratief en begeleidend instrument

Het referentieadres houdt mensen zonder officieel woonadres in regel, aldus Respondent 3:

"Het is een preventieve maatregel om hun rechten op sociale uitkering te behouden." Misbruik wordt streng tegengegaan met een grondige toetsing. Het adres wordt meestal voor zes maanden toegekend, met contactmomenten om de drie maanden. Respondent 3 pleit voor striktere opvolging:

"Ik vind dat ze minstens één keer per maand hun post moeten komen ophalen. Zo kunnen we ook bekijken of er andere opties zijn, zoals betere huisvesting."

Ze wijst ook op een te strikte interpretatie van dakloosheid, waarbij sommigen die tijdelijk bij vrienden verblijven niet als dakloos worden beschouwd. De definitie wordt bewust breder gehanteerd:

"Voor ons is iemand die tijdelijk bij vrienden verblijft ook dakloos."

Hoewel het referentieadres vooral een administratieve functie vervult, kan het eveneens de start betekenen van meer uitgebreide begeleiding. Respondent 3 merkt op:

"Niet bij iedereen, maar bij verschillende cliënten zie je dat het referentieadres het beginpunt is voor verdere ondersteuning."

Beperkte sociale huisvesting en lange wachttijden

Cliënten ervaren vooral de lange wachttijden voor sociale huisvesting als ontmoedigend.

"Soms moet je tien tot twaalf jaar wachten. Dat is toch niet menselijk?"

Inschrijven gebeurt meestal met hulp van het OCMW, maar de opvolging ligt sinds het inschrijvingsstelsel (CIR) volledig bij de cliënt.

"We helpen hen met inschrijven, maar daarna ligt de opvolging bij hen. Vroeger konden we dat zelf bekijken, nu niet meer."

Versnelde toewijzing wordt slechts in zeer beperkte mate toegepast, omwille van het beperkte quotum en het gevoel van oneerlijkheid ten opzichte van andere wachtenden.

"Ik ben geen voorstander om mensen te laten voorsteken. We hebben maximum vier dossiers per jaar die we kunnen voordragen," aldus Respondent 3. Daarnaast wijst ze op het structurele tekort aan sociale woningen:

"Wat we nodig hebben, zijn meer sociale woningen. Zonder woningen faalt het hele systeem."

7.3. Uitstroom en nazorg

Knelpunt voor duurzame uitstroom: woningtekort

Een duurzame uitstroom van dak- en thuislozen hangt vooral af van voldoende (sociale) woningen en effectieve woonbegeleiding, inclusief nazorg. Het grootste obstakel is het tekort aan betaalbare woningen. Zoals Respondent 3 aangeeft:

"Waar de mensen op botsen, is gewoon te dure huurprijzen."

Hieruit blijkt dat woononzekerheid niet enkel een individueel probleem is, maar veeleer het gevolg van een structureel falen, waarbij het recht op wonen in de praktijk onder druk komt te staan.

Het belang van woonbegeleiding en nazorg na woningtoewijzing

Daarnaast ontbreekt vaak structurele woonbegeleiding, terwijl zowel hulpverleners als cliënten aangeven dat begeleiding na toewijzing essentieel blijft. Verschillende respondenten pleiten voor nazorgtrajecten van zes tot twaalf maanden met opvolgingsgesprekken, administratieve en budgettaire ondersteuning, vooral voor kwetsbare groepen. Respondent 1 verduidelijkt:

"Ik vergeet vaak administratieve zaken. Iemand die dat mee opvolgt, zou echt helpen."

Ze vindt maandelijkse, verplichte begeleiding wenselijk:

"De meeste mensen die uit een noodwoning komen, hebben zo'n begeleiding nodig. Dat zijn vaak mensen met veel papierwerk en administratieve zorgen."

Deze getuigenissen benadrukken het belang van nazorg als integraal onderdeel van het traject naar duurzame huisvesting. Voor mensen met verhoogde kwetsbaarheid is dit essentieel om terugval te voorkomen.

7.4. Housing First als alternatief model

Wonen als startpunt van herstel: de kracht van Housing First

In dit hoofdstuk wordt de praktische toepassing van het Housing First-model besproken op basis van interviews met drie experts uit het veld. Wat uit de gesprekken unaniem naar

voren komt, is dat de kern van Housing First ligt in onmiddellijke, onvoorwaardelijke toegang tot een woning, die niet het eindpunt maar het startpunt van het herstelproces vormt. Het biedt cliënten de nodige rust en stabiliteit om opnieuw grip te krijgen op hun leven. Respondent 4 benoemt dit effect aan de hand van het concept 'ontologische veiligheid': de existentiële rust die ontstaat wanneer men een plek heeft waar men zich veilig voelt en zichzelf kan zijn. Zonder die basisveiligheid, zo stelt hij, is het vrijwel onmogelijk om duurzame gedragsverandering of hulpverlening tot stand te brengen. De woning fungeert dan als ankerpunt, als een stabiel gegeven waarop andere aspecten van het leven kunnen worden opgebouwd.

Zorg op maat: flexibele en langdurige begeleiding

Begeleiding binnen Housing First is langdurig en afgestemd op het individuele tempo van de cliënt, zonder druk om snel resultaten te behalen. De relatie tussen hulpverlener en cliënt is fundamenteel en wordt gekenmerkt door nabijheid, flexibiliteit en vertrouwen. Respondent 5 legt daarbij de nadruk op het belang van langdurige inzetbaarheid van begeleiders, zeker bij cliënten met complexe problemen zoals verslaving en psychische kwetsbaarheid. Vooruitgang verloopt bij deze doelgroep zelden lineair, en het kunnen blijven rekenen op begeleiding, ook in moeilijkere periodes, is dan van doorslaggevend belang.

Woonaanbod en financiering als knelpunten

Toch blijkt de implementatie van het model niet zonder obstakels. De drie respondenten noemen het structurele tekort aan betaalbare en geschikte woningen als de grootste uitdaging. Housing First mag dan een krachtig model zijn, het kan niet functioneren zonder woonaanbod – op zowel de sociale als de private huurmarkt. Respondent 5 wijst bovendien op de kwetsbaarheid van de financiering: de meeste projecten draaien op tijdelijke middelen, wat de continuïteit ondermijnt en de werkzekerheid van hulpverleners onder druk zet. Tot slot ontbreekt het bij partners zoals politie en huisvestingsmaatschappijen vaak aan kennis over de principes van Housing First, wat soms leidt tot conflicten in verwachtingen en begeleiding.

De potentiële rol van het OCMW binnen Housing First

In het licht van dit alles is het relevant om te onderzoeken welke rol het OCMW kan spelen in de ondersteuning of implementatie van Housing First-principes. Alle drie de respondenten zien een belangrijke rol weggelegd voor het OCMW binnen dit model, vooral op het vlak van toegang tot financiële rechten, noodwoningen en installatiepremies.

Tegelijk geven ze aan dat de betrokkenheid van OCMW's sterk varieert naargelang de lokale context. In sommige steden zijn OCMW's actief betrokken als partner in Housing First-projecten, elders blijven ze eerder op afstand of focussen ze voornamelijk op financiële hulpverlening.

Experts pleiten voor een proactievere rol van het OCMW, waarbij vroegtijdige signalering van woononzekerheid en preventieve interventies essentieel zijn. Nazorg wordt als onmisbaar beschouwd: langdurige, flexibele begeleiding ook na woningtoewijzing, vooral voor kwetsbare groepen, is cruciaal om terugval te voorkomen. Dit pleidooi gaat echter gepaard met de oproep om hulpverleners binnen het OCMW voldoende ondersteuning te bieden. Een nazorggerichte aanpak vraagt tijd, flexibiliteit en ruimte om buiten de traditionele kaders te werken. OCMW's die deze principes willen omarmen, moeten hun hulpverleners bijscholen én beleidsmatig ondersteunen.

Samenwerking en ketenregie als hefboom voor Housing First

Verder wordt intergemeentelijke samenwerking aanbevolen om middelen en expertise te bundelen en kleinschalige Housing First-trajecten mogelijk te maken, zonder dat een volledige organisatieherziening nodig is. Ook het stimuleren van ketenregie, waarbij OCMW's actief deelnemen aan netwerken met CAW's, sociale huisvesting en zorgpartners, wordt gezien als een effectieve manier om een housing-minded aanpak te versterken, zonder zelf Housing First-projecten te coördineren.

Kleinschalig starten met Housing First: haalbare eerste stappen voor OCMW's

Ten slotte benadrukken de experts dat het implementeren van Housing First-principes niet altijd grootschalig of complex hoeft te zijn. Respondent 4 benadrukt het belang van kleinschaligheid en het vermijden van verlamming door grootse ambities. Kleine OCMW's hoeven niet meteen een volwaardig Housing First-team op te richten; starten met één of twee maatschappelijk werkers die de opleiding volgen en intern kennis delen is al een haalbare eerste stap.

Samenvattend biedt Housing First niet alleen een methodiek, maar een fundamenteel andere visie op de aanpak van dak- en thuisloosheid. Voor OCMW's kan deze visie inspirerend zijn, niet als blauwdruk, maar als leidraad. Door kleinschalig te starten, te investeren in samenwerking, nazorg structureel op te nemen en outreachend te werken, kunnen zelfs kleine gemeenten bijdragen aan een duurzamere en menselijkere aanpak van dak- en thuisloosheid.

7.5. Conclusie praktijkonderzoek

Het praktijkonderzoek toont dat de aanpak van dak- en thuisloosheid binnen het OCMW vandaag sterk gestuurd wordt door crisisinterventie, met beperkte mogelijkheden voor preventie en langdurige opvolging. Door hoge werkdruk en weinig structurele middelen komen cliënten vaak pas in beeld wanneer de situatie al ernstig geëscaleerd is. Begeleiding stopt bovendien meestal zodra er een oplossing gevonden is, wat de kans op duurzame uitstroom verkleint en het risico op herval verhoogt. Ondanks bereidheid tot verbetering stuiten maatschappelijk werkers op structurele knelpunten zoals het woningtekort, het ontbreken van een geïntegreerd nazorgaanbod en het gebrek aan samenwerking binnen de hulpverleningsketen. De praktijk leert dat er nood is aan laagdrempelige en persoonlijke ondersteuning bij zowel instroom als doorstroom.

Het Housing First-model biedt inspirerende principes zoals onvoorwaardelijke toegang tot wonen en langdurige begeleiding. Volledige implementatie van Housing First binnen kleinere OCMW's is niet altijd realistisch, maar de principes kunnen wel degelijk vertaald worden naar een meer mensgerichte en structurele aanpak. Door kleinschalige stappen te zetten – zoals investeren in outreachend werken, het versterken van nazorg en samenwerken met partners – kan het OCMW haar werking versterken.

8. EINDCONCLUSIE

Deze bachelorproef vertrok vanuit de centrale onderzoeksvraag: *Hoe kan het OCMW haar dienstverlening aan dak- en thuislozen versterken?* Om deze vraag te beantwoorden, werd het thema eerst theoretisch verkend, waarna praktijkinzichten – op basis van interviews met cliënten, hulpverleners en experts – verdere diepgang boden.

De literatuurstudie toonde aan dat dak- en thuisloosheid geen louter grootstedelijk fenomeen is, maar ook in kleinere gemeenten zoals Boortmeerbeek voorkomt. Tegelijk werd aangetoond dat de oorzaken van dakloosheid niet enkel individueel, maar ook structureel van aard zijn: denk aan woningtekort, armoede en psychische kwetsbaarheid. Dit plaatst het OCMW voor grote uitdagingen, zeker in een context van beperkte middelen.

De literatuurstudie bracht vervolgens inzicht in de complexiteit van dak- en thuisloosheid en de rol van het OCMW binnen het hulpverleningslandschap. Hieruit bleek onder meer dat het bestaande aanbod vaak reactief en versnipperd is, en dat er nood is aan meer preventie, samenwerking en nazorg. Het Housing First-model kwam naar voren als een

krachtig alternatief, dat inzet op onvoorwaardelijk wonen en herstelgerichte, langdurige begeleiding en waarvan de effectiviteit internationaal én in België werd aangetoond.

Het praktijkonderzoek maakte deze inzichten concreet. In de preventieve fase komt het OCMW vaak pas tussen wanneer situaties al geëscaleerd zijn. Bestaande initiatieven, zoals het Lokaal Adviescomité of het fonds tegen uithuiszetting, worden (nog) niet systematisch ingezet. Tijdens de doorstroom bleek begeleiding richting stabiele huisvesting vaak ontoereikend door een tekort aan betaalbare woningen én beperkte tijd voor intensieve ondersteuning. Bij uitstroom valt de begeleiding meestal weg zodra cliënten een woning vinden, wat de kans op herval vergroot. Zowel cliënten als hulpverleners benadrukken de nood aan nazorg.

De interviews met Housing First-experten bevestigden de effectiviteit van dit model, mits er voldoende woonaanbod en structurele ondersteuning is. Volledige implementatie is niet altijd haalbaar in kleine gemeenten, maar kleinschalige toepassingen – zoals samenwerkingen, het volgen van vorming, of het opnemen van nazorg als vaste praktijk – zijn wél haalbaar en wenselijk.

De centrale onderzoeksvraag kan dan ook als volgt worden beantwoord: Het OCMW van Boortmeerbeek kan haar dienstverlening aan dak- en thuislozen versterken door sterker in te zetten op preventie, nazorg, woonbegeleiding en samenwerking. Daarnaast biedt het Housing First-model waardevolle richting. Ook binnen kleinere gemeenten is het mogelijk om stap voor stap elementen van deze benadering te integreren. Door kleinschalige stappen te zetten – zoals investeren in outreachend werken, het versterken van nazorg en samenwerken met partners – kan het OCMW bijdragen aan een duurzamere en effectievere aanpak van dak- en thuisloosheid.

9. AANBEVELINGEN

Op basis van het praktijkonderzoek werden vijf aanbevelingen geformuleerd die aansluiten bij de noden van hulpverleners, cliënten en experts. Ze situeren zich hoofdzakelijk op micro- en mesoniveau, maar impliceren ook enkele belangrijke aandachtspunten op beleidsniveau.

9.1. Aanbeveling 1: versterk risicodetectie en preventie

Om crisissituaties te voorkomen en de instroom naar dak- en thuisloosheid te beperken, is het noodzakelijk om preventief te werken en structureel in te zetten op risicodetectie.

Daarom wordt aanbevolen om:

- Risicogerichte screening uit te voeren binnen het bestaande cliëntenbestand.
- Bespreek signalen vroegtijdig in team- of casusoverleg.
- Ontwikkel een gestandaardiseerde werkwijze voor situaties met risico op woningverlies (opvolging, partnerbetrokkenheid, doorverwijzing).
- Grijp proactief in via bemiddeling met verhuurders, frequenter gebruik FBU, structurele inbedding LAC, budgetbeheer of tweedelijnszorg.

9.2. Aanbeveling 2: professionaliseer en structureer woonbegeleiding

Volgende acties worden aanbevolen:

- Organiseer een teamdag om afspraken te maken en praktijken op elkaar af te stemmen en neem deel aan vormingen.
- Stel richtlijnen op voor een efficiënte, cliëntgerichte aanpak.
- Evalueer en actualiseer deze afspraken regelmatig.
- Verbind woonbegeleiding met preventie en nazorg.

In dit kader is het waardevol om de inzet van een huurgids structureel te verankeren in de werking. Investeer daarom in:

- Structurele inzet van huurgidsen.
- Versterking van de samenwerking met IGO.
- Periodieke evaluatie aan de hand van meetbare doelen.

9.3. Aanbeveling 3: integreer nazorg als vast onderdeel van het traject

Nazorg is essentieel om herval te voorkomen:

- Voorzie standaard opvolgesprekken (bv. na 1, 3 en 6 maanden).
- Volg breder op dan administratie of financiën: ook mentaal welzijn en sociaal netwerk.
- Versterk samenwerking met CAW, CGG en andere relevante diensten.
- Maak nazorg een structureel onderdeel van het hulpverleningstraject.

9.4. Aanbeveling 4: laat je inspireren door Housing First

Housing First dient daarbij niet als blauwdruk, maar als leidraad:

- Volg als team een basisvorming Housing First, bijvoorbeeld via SAM vzw, om de methodiek te begrijpen en toepasbare elementen te herkennen.
- Onderzoek hoe Housing First-waarden zoals onvoorwaardelijkheid, herstelgerichtheid en cliëntsturing kunnen doordringen in de dagelijkse woonbegeleiding.
- Identificeer cliënten die potentieel in aanmerking komen voor doorverwijzing naar externe Housing First-trajecten.
- Bouw structurele samenwerkingen uit met partners die Housing First aanbieden, met duidelijke afspraken rond instroom, opvolging en terugkoppeling.
- Intern aftoetsen hoe Housing First als visie kan doorwerken in bestaande woonbegeleiding en hulpverleningstrajecten, ook al gebeurt de uitvoering extern.

9.5. Aanbeveling 5: zet in op samenwerking en intersectorale afstemming

Dak- en thuisloosheid overstijgt het werkveld van het OCMW. Een duurzame aanpak vereist een gecoördineerde samenwerking tussen lokale besturen, welzijnsorganisaties, huisvestingsactoren en geestelijke gezondheidszorg:

- Neem actief deel aan (boven)lokale netwerken rond dak- en thuisloosheid.
- Stimuleer gedeelde trajecten en casusoverleg met externe partners om versnippering van hulpverlening te vermijden.
- Zorg voor duidelijke doorverwijzingsprocedures, zodat cliënten vlot toegang krijgen tot gepaste hulp.
- Investeer in kennisdeling en een overlegcultuur, zowel intern binnen het team als met andere betrokken diensten.

10. BIBLIOGRAFIE

10.1. Wetgeving

Art. 1 van het KB. van 21 september 2004 (Koninklijk besluit tot wijziging van het koninklijk besluit van 21 september 2004 tot toekenning van een installatiepremie door het openbaar centrum voor maatschappelijk welzijn aan bepaalde personen die hun hoedanigheid van dakloze verliezen).

Art. 57 Organieke wet van 8 juli 1976 betreffende de openbare centra voor maatschappelijk welzijn, *BS 5 augustus 1976*.

Art. 28 Organieke wet van 8 juli 1976 betreffende de openbare centra voor maatschappelijk welzijn, *BS 5 augustus 1976*.

B.VL.Reg 11 september 2020 tot uitvoering van de Vlaamse Codex Wonen van 2021, *BS 8 december 2020*.

Wet van 12 januari 1993 houdende een urgentieprogramma voor een meer solidaire samenleving, *BS 4 februari 1993*.

Wet van 30 november 1998 tot wijziging van sommige bepalingen van het Gerechtelijk Wetboek betreffende de rechtspleging inzake huur van goederen en van de wet van 30 december 1975 betreffende de goederen, buiten particuliere eigendommen gevonden of op de openbare weg geplaatst ter uitvoering van vonnissen van uitzetting, *BS 1 januari 1999*.

Wet van 27 november 1891 tot beteugeling van de landloperij en bedelarij.

Wet van 6 augustus 1971 tot wijziging van de wet van 27 november 1891 tot beteugeling van de landloperij en bedelarij, *BS 25 augustus 1971*.

Wet van 26 mei 2002 betreffende het recht op maatschappelijke integratie, *BS 31 juli 2002*.

Wet van 23 augustus 2004 tot wijziging van de organieke wet van 8 juli 1976 betreffende de openbare centra voor maatschappelijk welzijn en tot uitbreiding van het personele toepassingsgebied van de installatiepremie, *BS 27 september 2004*.

10.2. Online bronnen

1866 Wet op landloperij en bedelarij - Canon Sociaal werk Vlaanderen, Details. (z.d.). Geraadpleegd op 11 maart 2025, van <https://www.canonsociaalwerk.eu/be/details.php?cps=10>

Aurélie, V. (2024, 27 maart). *Dak- en thuisloosheid: nieuwe tellingen onthullen de omvang van de problematiek*. Koning Boudewijnstichting. Geraadpleegd op 12 maart 2025, van <https://kbs-frb.be/nl/dak-en-thuisloosheid-nieuwe-tellingen-onthullen-de-omvang-van-de-problematiek>

Busch-Geertsema, V. & GISS, Germany. (2010). *Homelessness Research in Europe. Defining and measuring homelessness*. <https://www.feantsaresearch.org/download/ch013303200488323787194.pdf>

Busch-Geertsema, V., Edgar, W., O'Sullivan, E., Pleace, N. (2010). Rapport. *Homelessness and Homeless Policies in Europe: Lessons from Research*.

BUXANT, C., BROSIUS, C., LELUBRE, M., LIAGRE, R., SEBASTIEN LO SARDO, Le Forum – Bruxelles contre les inégalités, & Gilles Scheijnen. (z.d.). *GA VOOR HOUSING FIRST! Handboek met aanbevelingen voor instituties*. <http://www.housingfirstbelgium.be/medias/files/ga-voor-housing-first-handbook-nl.pdf>

Christophe. (2025, 1 april). *Tellingen dak- en thuisloosheid in 2024 in Vlaanderen*. Steunpunt tot bestrijding van armoede. Geraadpleegd op 12 maart 2025, van <https://armoedebestrijding.be/tellingen-dak-en-thuisloosheid-in-vlaanderen-2024/>

Commissie voor Welzijn, Volksgezondheid, Gezin en Armoedebestrijding dinsdag 19 april 2022, | Vlaams Parlement. (z.d.). <https://www.vlaamsparlement.be/nl/parlementair-werk/commissies/commissievergaderingen/1622796/verslag/1625592?utm>

Commissie voor Wonen, Toerisme, Energie en Klimaat woensdag 26 februari 2025, | Vlaams Parlement. (z.d.). <https://www.vlaamsparlement.be/nl/parlementair-werk/commissies/commissievergaderingen/1873185/verslag/1875711>

De Boyser, K., Linchet, S., Van Dijck, L., (2009). Onderzoek naar de OCMW-hulpverlening aan dak- en thuislozen: Een onderzoek in opdracht van de POD Maatschappelijke Integratie. In *POD Maatschappelijke Integratie*. Geraadpleegd op 11 maart 2025, van https://www.mi-is.be/sites/default/files/documents/ocmw-hulpverleningen_aan_daklozen.pdf

Demaerschalk, E., & Hermans, K. (2010). *Aanbodverheldering Vlaamse thuislozenzorg*. In Ku Leuven. Geraadpleegd op 11 maart 2025, van https://www.kuleuven.be/lucas/nl/Publicaties/publi_upload/2010_7_ED_KH_EindrapportVlaamseThuislozenzorg.pdf

- Demaerschalk, E., Hermans, K., Steenssens, K., & Van Regenmortel, M. (2019). Homelessness. Merely an urban phenomenon? Exploring Hidden homelessness in rural Belgium. *European Journal Of Homelessness*, 13(1), 99–118.
<https://lirias.kuleuven.be/retrieve/538294>
- Demaerschalk, E., Italiano, P., La Strada, Steenssens, K., Schepers, W., Bircan, T., Nicaise, I., Van Regenmortel, T., Jacquemain, M., & Hermans, K. (2018). MEASURING HOMELESSNESS IN BELGIUM. In *BRAIN-be - (Belgian Research Action through Interdisciplinary Networks)* (p. 250). Belgian Science Policy.
https://www.belspo.be/belspo/brain-be/projects/FinalReports/MEHOBEL_Final%20report_FIN.pdf
- Demaerschalk, E., Mertens, N., De Moor, N., Wagener, M., & Hermans, K. (2024). Dak- en thuisloosheid in kleine gemeenten. Leuven: LUCAS KU Leuven. https://www.kuleuven.be/lucas/nl/Publicaties/publi_upload/2024_rapport-kleine-gemeenten-finaal.pdf
- Depreeuw, W. (1989). Een herziening van de wet van 1891 tot betugeling van de landloperij en de bedelarij . . . onnodig indien niet ernstig. *Panopticon*, 97–102., van <https://www.maklu-online.eu/nl/tijdschrift/panopticon/jaargang-volume-10/2-maart-april-march-april-1989/een-herzieningvan-de-wet-van-1891-tot-betugeling-/pdf>
- De Raeymaecker, B., & Carette, N. (2024). *Bezetting ter bede: tijdelijke bewoning in noodwoningen* (Door Steunpunt Wonen). Steunpunt Wonen.
https://steunpuntwonen.be/wp-content/uploads/2024/11/WP04_Bezetting-ter-bede.pdf
- Doherty, J., De Decker, P., Busch-Geertsema, V., O’Sullivan, E., Sahlin, I., Tosi, A., Hänninen, S., Kärkkäinen, S.-L., & European Federation of National Organisations Working with the Homeless. (2005). The Changing Role of the State: Welfare Delivery in the neoliberal Era. European Federation of National Organisations Working with the Homeless.
https://www.feantsaresearch.org/download/2005_welfare_delivery_in_the_neoliberal_era3203502610303378020.pdf
- European Federation of National Associations Working with the Homeless AISBL & Fédération Européenne d’Associations Nationales Travaillant avec les Sans-Abri AISBL. (z.d.). ETHOS – Europese Typologie van dakloosheid en sociale uitsluiting. In *ETHOS* [Report]. European Federation of National Associations Working with the Homeless AISBL.
https://www.feantsa.org/download/nl_1313787036796784442.pdf
- European Journal of Homelessness. (2011). In *European Journal Of Homelessness*.
https://www.feantsaresearch.org/download/feantsa_ejh_v5n2_12-20112103110778663524025.pdf
- FBU: *Fonds ter bestrijding van uithuiszettingen*. (2025). [Presentatieslides].

- Fonds ter bestrijding van de uithuiszettingen (voor lokale besturen)*. (z.d.). Vlaanderen.be. Geraadpleegd op 12 maart 2025, van <https://www.vlaanderen.be/lokaal-woonbeleid/fonds-ter-bestrijding-van-de-uithuiszettingen-voor-lokale-besturen>
- Fonds ter bestrijding van de uithuiszettingen*. (z.d.). Vlaanderen.be. Geraadpleegd op 12 maart 2025, <https://www.vlaanderen.be/bouwen-wonen-en-energie/huren-en-verhuren/fonds-ter-bestrijding-van-de-uithuiszettingen>
- Goubin, S., & Heylen, K. (2023). Vinden dak- en thuislozen de weg naar sociale huisvesting in België? Een verkennende studie. In *Re-InVEST.be* [Report]. HIVA - Onderzoeksinstituut voor Arbeid en Samenleving. https://hiva.kuleuven.be/sites/reinvestbe/docs/Publications/WP1_Socio-economisch_approach/d2-1-2-toegang-dak-en-thuislozen-tot-sociale-huur.pdf
- Govaerts, K., Jozef Bosch, Bruno Van der Avoort, & Fernand Vanhemelryck. (2010). ARMOEDE EN BEDELARIJ, EEN VERBORGEN GESCHIEDENIS. In *Luimige Landlopersverhalen*. Gevangenis museum vzw. Geraadpleegd op 11 maart 2025, van https://www.canonsociaalwerk.eu/1891_landloperij/armoede_en_bedelarij_merks_plas_govaerts.pdf
- Hermans, K. & Steunpunt Beleidsrelevant Onderzoek Armoede (VLAS). (2012). *BOUWSTENEN VOOR EEN VLAAMS ACTIEPLAN TEGEN DAK- EN THUISLOOSHEID INSPIRATIE UIT NEDERLAND, FINLAND EN SCHOTLAND*. https://www.kuleuven.be/lucas/nl/Publicaties/publi_upload/2012_KH_paper_vlas.pdf
- Hinkelmann, D. H. J. (2023). MEDEDELING AAN DE LEDEN. In Europees Parlement, *Europees Parlement*. https://www.europarl.europa.eu/doceo/document/PETI-CM-745361_NL.pdf
- Housing First Gids Nederland. (2021). Housing first. In *Housing First Gids Nederland* [Book]. <https://housingfirsteurope.eu/wp-content/uploads/2021/12/Housing-First-Gids-Nederland.pdf>
- IGO. (2023, juni). *Huurgids* [Presentatieslides].
- Koning Boudewijnstichting, UC Louvain, Ku Leuven, & Steunpunt tot bestrijding van armoede, bestaansonzekerheid en sociale uitsluiting. (2024). Tellingen dak- en thuisloosheid. In *Koning Boudewijnstichting*. https://media.kbs-frb.be/nl/media/11575/Dakenthuisloosheid_GlobaalRapport_NL
- Lescrauwaet, D., Renaudin, K., & Steenssens, P. (2020). Thuisloosheid in Vlaanderen: Informatietekst voor studenten Sociaal werk. *SAM, Steunpunt Mens en Samenleving*. <https://www.samvzw.be/sites/default/files/2020-12/2020-10-01%20Infomatietekst%20sociaal%20werk%20Thuisloosheid%20in%20Vlaanderen.pdf>

- Lescauweat, D., Van Menxel, G., & Coenegrachts, K. (1984). De wet op de landloperij: Armoede achter slot en grendel. *Panopticon*. <https://www.maklu-online.eu/nl/tijdschrift/panopticon/jaargang-volume-5/5-september-oktober-september-oktober-1984/de-wet-op-de-landloperij-armoede-achter-slot-en-gr//pdf>
- Mertens, N., Demaerschalk, E., Marana, A.-L., & Hermans, K. (2025). *Extrapolatie Vlaanderen*. https://assets.vlaanderen.be/image/upload/v1743608168/repositories-prd/Extrapolatie_Vlaanderen_2024_0_ueenxq.pdf
- NAAR HET HERSTEL VAN HET RECHT OP EEN BEHOORLIJKE HUISVESTING. (z.d.). Recht op huisvesting. In *Recht op Huisvesting* (pp. 169–210). <https://armoedebestrijding.be/publications/tweejaarlijksverslag2/Huisvesting.pdf>
- Neale, J. (1997). Homelessness and theory reconsidered. *Housing Studies*, 12(1), 47–61. <https://doi.org/10.1080/02673039708720882>
- Op de Beeck, L., Vermeir, D., & Winters S. (2020). Noodwoningen. Een verkenning van vraag en aanbod en van succesfactoren voor een Vlaams beleid. Leuven: Steunpunt Wonen. https://archieff.steunpuntwonen.be/Documenten_2016-2020/Onderzoek_Ad_hoc_opdrachten/Ad_hoc_20_Noodwoningen/Ad_hoc_20_RA_PPOR_T
- Pannecoucke, I., & De Decker, P. (2014). Housing First: een alternatief voor de woonladder? In HIVA - Onderzoeksinstituut voor Arbeid en Samenleving & Steunpunt Wonen, *Steunpunt Wonen* (p. 31). Steunpunt Wonen. https://archieff.steunpuntwonen.be/Documenten_2012-2015/Onderzoek_Werkpakketten/WP3_Housing_first-eind.pdf
- Pleace, N. & Center for Housing Policy, University of York, UK. (2016). Researching Homelessness in Europe: Theoretical perspectives. In *European Journal Of Homelessness*. https://www.feantsa.org/download/10-3_article_11612162762319330292.pdf
- Puype, F. (2019). SOCIALE BESCHERMING VAN DAKLOZEN. In *BELGISCH TIJDSCHRIFT VOOR SOCIALE ZEKERHEID - 4E TRIMESTER 2019*. <https://socialsecurity.belgium.be/sites/default/files/content/docs/nl/publicaties/btsz/2019/btsz-2019-4-sociale-bescherming-van-daklozen.pdf>
- Referentieadres | Primabook. (z.d.). Primabook. Geraadpleegd op 12 maart 2025, van <https://primabook.mi-is.be/nl/terugbetalingsprocedure/referentieadres>
- SPP IS. (2021). *Het referentieadres*. https://www.vvsg.be/Publiek/Omgeving/Wonen/20230707_brochure_het_referentieadres.pdf
- Referentieadres | Primabook. (z.d.). Primabook. <https://primabook.mi-is.be/nl/terugbetalingsprocedure/referentieadres>

- Referentieadres. (z.d.). Vlaanderen.be. Geraadpleegd op 12 maart 2025, van <https://www.vlaanderen.be/referentieadres>
- Robben, L.-L., Hermans, K., LUCAS - Centrum voor Zorgonderzoek & Consultancy, Centrum voor Sociologisch Onderzoek (CeSO), KU Leuven, Centrum voor Sociologisch Onderzoek (CeSO), & LUCAS - Centrum voor Zorgonderzoek & Consultancy, KU Leuven. (2021). "ZONDER ADRES HEB JE GEEN RECHTEN". 25 JAAR HET REFERENTIEADRES BIJ EEN OCMW VOOR DAK- EN THUISLOZEN IN BELGIE. BELGISCH TIJDSCHRIFT VOOR SOCIALE ZEKERHEID - 4-2021, 545–547. <https://socialsecurity.belgium.be/sites/default/files/content/docs/nl/publicaties/bt-sz/2021/btsz-2021-4-zonder-adres-heb-je-geen-rechten-25-jaar-het-referentieadres-bij-een-ocmw-voor-dak-en-thuislozen-in-belgie.pdf>
- Romelart, P. (2005). *Toelichtingen bij de uitbreiding van de maatregel tot de toekenning van een installatiepremie aan personen die hun hoedanigheid van dakloze verliezen*. <https://www.mis.be/sites/default/files/documents/informatieinstallatiepremedaklozen.pdf>
- Samenwerkingsakkoord inzake dak- en thuisloosheid. (z.d.). In FEDERALE OVERHEIDSDIENST KANSELARIJ VAN DE EERSTE MINISTER, *WETTEN, DECRETEN, ORDONNANTIES EN VERORDENINGEN*. https://www.mis.be/sites/default/files/documents/samenwerkingsakkoord_12_mei_2014_0.pdf
- Schuilenburg, M., & Van Claster, P. (z.d.). Maatschappelijke dienstverlening: onderzoek naar de OCMW-hulpverlening aan dak- en thuislozen. *Panopticon*, 31/5, 89–94. <https://www.maklu-online.eu/fr/tijdschrift/panopticon/jaargang-volume-31/5-september-oktober-september-oktober-2010/onderzoek-naar-de-ocmw-hulpverlening-aan-dak-en-th//pdf>
- SPP IS. (2021). *Het referentieadres* [Brochure]. Geraadpleegd op 12 maart 2025, van https://www.vvsg.be/Publiek/Omgeving/Wonen/20230707_brochure_het_referentieadres.pdf
- Steunpunt tot bestrijding van armoede, bestaansonzekerheid en sociale uitsluiting. (2009). *Naar een coherente aanpak in de strijd tegen dakloosheid en armoede*. <https://armoedebestrijding.be/publications/verslag%20dakloosheid/Dakloos-08-09-NL-Web.pdf>
- Steunpunt Welzijn, Volksgezondheid en Gezin, Meys, E., & Hermans, K. (2014). *Nulmeting dak- en thuisloosheid* (Nr. 2014/07). Steunpunt Welzijn, Volksgezondheid en Gezin. https://www.kuleuven.be/lucas/nl/Publicaties/publi_upload/2014-em-kh-nulmeting-dak-en-thuisloosheid-swvg.pdf
- Swaelens, F., Clette, E., Simon, C., De Bolle, G., Leiva-Ovalle, F., & POD Maatschappelijke Integratie. (2024). Focus nr. 36: Dak- en thuisloosheid. In H. Bex, *POD Maatschappelijke Integratie* [Report]. https://www.mis.be/sites/default/files/documents/MI-IS%20FOCUS%2036%20NL_2.pdf

- Telling dak- en thuisloosheid. Globaal rapport 2023.* (z.d.). Koning Boudewijnstichting. Geraadpleegd op 11 maart 2025, van <https://kbs-frb.be/nl/telling-dak-en-thuisloosheid-globaal-rapport-2023>
- Theunissen, J. (2015). *Thuis in de stad* (Door Kenniscentrum Hoger Instituut voor Gezinswetenschappen (Odisee), asbl Diogènes / Diogenes vzw, De Bezige Bij, & vzw Beschut; Lut Verstappen & Joris Van Puyenbroeck, Reds.). <https://beschut.be/onewebmedia/thuis%20in%20de%20stad%20lo-res.pdf>
- Theunissen, J. (2015b). *Thuis in de stad* (Door Kenniscentrum Hoger Instituut voor Gezinswetenschappen (Odisee), asbl Diogènes / Diogenes vzw, De Bezige Bij, & vzw Beschut; Lut Verstappen & Joris Van Puyenbroeck, Reds.). <https://beschut.be/onewebmedia/thuis%20in%20de%20stad%20lo-res.pdf>
- Van Dijck, L. (2012). Onderzoek naar de OCMW-hulpverlening aan dak - en thuislozen. *Panopticon*, 89–95. <https://www.maklu-online.eu/fr/tijdschrift/panopticon/jaargang-volume-31/5-september-oktober-september-october-2010/onderzoek-naar-de-ocmw-hulpverlening-aan-dak-en-th//pdf>
- Van Geertsom, J. (z.d.). *Het hulpverleningsbeleid van de OCMW's aan de daklozen* [Presentatieslides]. POD MI. [https://view.officeapps.live.com/op/view.aspx?src=https%3A%2F%2Fwww.misis.be%2Fsites%2Fdefault%2Ffiles%2Fdocuments%2Fde steun van de ocmws a an daklozen.ppt&wdOrigin=BROWSELINK](https://view.officeapps.live.com/op/view.aspx?src=https%3A%2F%2Fwww.misis.be%2Fsites%2Fdefault%2Ffiles%2Fdocuments%2Fde%20steun%20van%20de%20ocmws%20aan%20daklozen.ppt&wdOrigin=BROWSELINK)
- Vanmechelen, O. (2021). Contextanalyse en verkenning van strategieën in de strijd tegen dak-en thuisloosheid in Brussel. In *Kenniscentrum WWZ*. Geraadpleegd op 11 maart 2025, van <https://www.kenniscentrumwwz.be/files/Kennisbank-Items/niet-cahier/Contextanalyse-en-verkenning-van-strategie%C3%ABn-in-de-strijd-tegen-dak-en-thuisloosheid-in-Brussel-2.pdf>
- Verklaring van Lissabon | POD Maatschappelijke Integratie.* (z.d.). <https://www.misis.be/nl/themas/aanpak-van-dak-en-thuisloosheid/europees-platform-voor-daklozen/verklaring-van-lissabon>
voor dak- en thuislozen gemoduleerd. OCMW Visies, 26 (1), 69-72
- Vlaamse Regering. (2020b). ACTIEPLAN TER VOORKOMING EN BESTRIJDING VAN DAK- EN THUISLOOSHEID 2020-2024. In *Vlaams Actieplan Armoedebestrijding 2020-2024*. <https://www.departementwvg.be/sites/default/files/media/Actieplan voorkoming bestrijding dak-%20en%20thuisloosheid 2020 2024.pdf>
- Vlaamse tellingen dak- en thuisloosheid 2024.* (z.d.). KU Leuven. <https://www.kuleuven.be/lucas/nl/Onderzoek/armoede-en-dakloosheid/vlaamsetellingendakenthuisloosheid2024>

Winters, S., Op De Beeck, L., Vermeir, D., & Steunpunt Wonen. (2021, mei). *Een verkenning van vraag en aanbod en van succesfactoren voor een Vlaams beleid* [Presentatieslides]. <https://lirias.kuleuven.be/retrieve/623834>

10.3. Tijdschriften en handboeken

Demaerschalk, E., Hermans, K. (2011). Dak- en thuislozen. Het Vlaamse aanbod voor dak- en thuislozen gemoduleerd. OCMW Visies, vol. 26 (1), pp. 69-72.

Neirinckx P.M. (1989). *Armoede achter slot en grendel: op weg naar een decriminalisering of depenalisering van de landloperij*. Koning Boudewijnstichting.

Van Regenmortel T. & De Meyer B. (2006). *Biografieën van thuislozen*. Alert.

Van Regenmortel, T., Demeyer, B., Vandenbempt, K., & Van Damme, B. (2006). *Zonder (T)huis: Sociale biografieën van thuislozen getoetst aan de institutionele en maatschappelijke realiteit*. Lannoo.

Vandromme, T., Vermeir, D., Winters, S., & Hubeau, B. (2019). *Sociale huisvestiging in Vlaanderen: Blikken naar de toekomst*. Gompel&Svacina bvba.

10.4. Mondelinge bronnen

Cliënt OCMW Boortmeerbeek (05 mei 2025), Persoonlijke communicatie, via interview.

Cliënt OCMW Boortmeerbeek (14 mei 2025), Persoonlijke communicatie, via interview)

Coördinator Housing First CAW Antwerpen (15 mei 2025), Persoonlijke communicatie, via interview.

Hulpverlener Housing First CAW Vilvoorde (07 mei 2025), Persoonlijke communicatie, via interview.

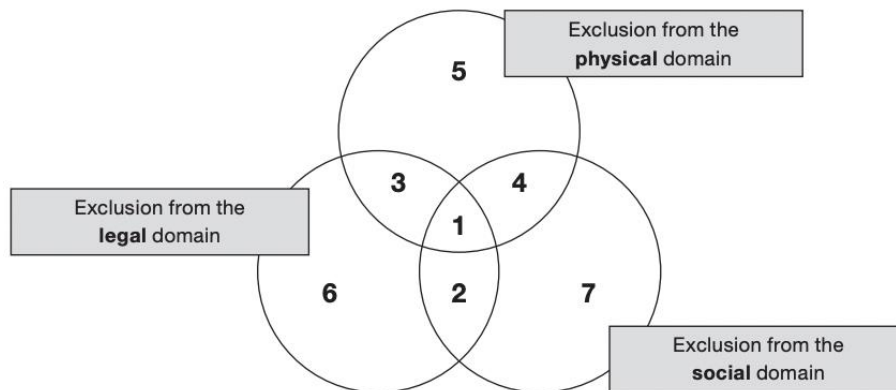
Maatschappelijk werker OCMW Boortmeerbeek (05 mei 2025), Persoonlijke communicatie, via interview.

Stafmedewerker SAM vzw en gecertificeerd Housing First-trainer (08 mei 2025), Persoonlijke communicatie, via interview.

Willekens, K. (02 april 2025), Persoonlijke communicatie, via stageoverleg.

11. BIJLAGEN

Figuur 1: De domeinen van dakloosheid en uitsluiting op de huisvestigingsmarkt

Source: Edgar *et al.*, 2004

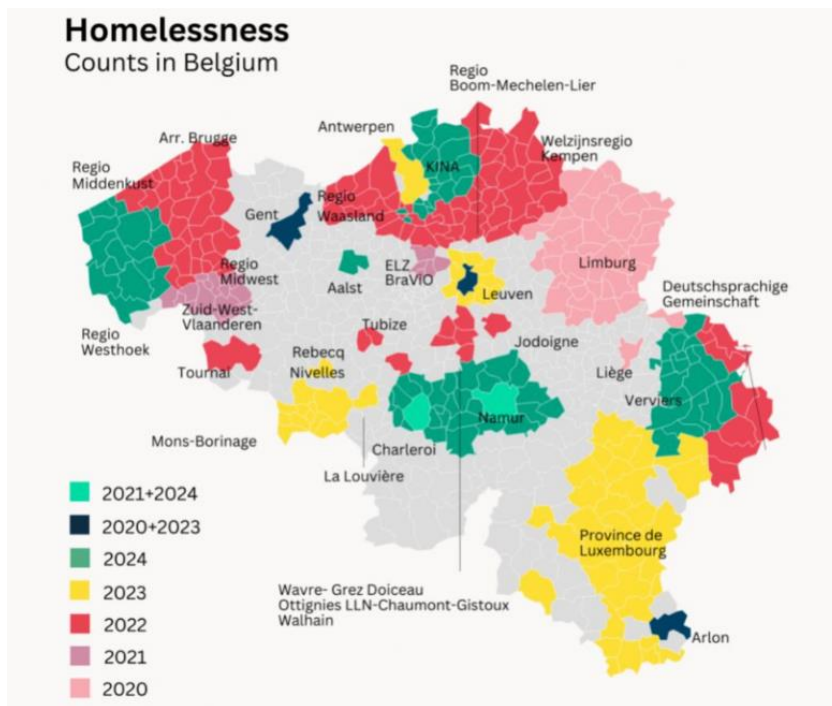
(Bron: Busch-Geertsema & GISS, 2010, p. 22)

Figuur 2: ETHOS-light classificatie

Operationele categorie	Definitie/leefsituatie
1. In openbare ruimte	Personen die leven in de publieke ruimte.
2. In noodopvang	Personen die in laagdrempelige en kortdurende opvang verblijven. De winter- of nachtopvang.
3. In opvang voor thuislozen	Personen die in opvangcentra of tijdelijke huisvesting verblijven. <i>Bijvoorbeeld crisisopvang, residentiële opvang, begeleid wonen zonder eigen huurcontract, doorgangswoningen OCMW, hotel, jeugdherberg, vluchthuizen, niet erkende opvangcentra.</i>
4. Instellingsverlaters	a. Personen die binnen de maand volgend op de teldag de instelling verlaten zonder stabiele woonoplossing. b. Personen die langer verblijven in de instelling wegens gebrek aan een stabiele woonoplossing. Gevangenis, algemeen ziekenhuis, psychiatrisch ziekenhuis/centrum, residentiële drughulpverlening, de bijzondere jeugdzorg, beschut wonen, LOI en opvangcentra Fedasil.
5. In niet-conventionele woning	Personen die in niet-conventionele ruimtes of woningen verblijven. <i>Bijvoorbeeld een woning zonder huurcontract of basisvoorzieningen. Bijvoorbeeld een woonwagen, hut, garage, kraakpand, auto, tent.</i>
6. Bij familie of vrienden	Personen die tijdelijk inwonen bij familie en vrienden wegens gebrek aan eigen huisvesting.
+ In woning met dreigende uithuiszetting	Personen die de woning binnen de maand na de teldag moeten verlaten wegens: a. een betekend vonnis tot gerechtelijke uithuiszetting b. een beslissing onbewoonbaarheid c. een beslissing ongeschiktheid d. een verlopen opzegtermijn of een opzegtermijn die zal verlopen binnen de maand volgend op de teldag.

(Koning Boudewijnstichting *et al.*, 2024)

Figuur 3: Telzones, per jaar

(Christophe, 2025b)

Tabel 4: Inschatting van de vraag naar noodwoning (2020)

Aanleiding	Uitgangspunten en veronderstellingen	Ruwe raming
Woningkwaliteit	Woningkwaliteitsproblemen met aanzienlijke veiligheids- en gezondheidsrisico's (O/O; art. 135 N. Gem.; overbewoning; e.a.), gemiddelde voor 2018 en 2019	1 900
Uithuiszettingen	Jaarlijks zo'n 12 000 vorderingen tot uithuiszetting De helft daarvan leidt tot effectieve uithuiszetting De helft daarvan vraagt een noodwoning	3 000
Dakloosheid	50% van de daklozen in winteropvang volgens nulmeting 2014, enkel volwassenen	350
Thuisloosheid	Eén derde van het aantal volwassenen volgens de nulmeting 2014 (= % nodig om doorstroming te realiseren)	800
Ex-gedetineerden	10% van de gedetineerden die vrij komen en risico hebben op thuisloosheid	900
Jongeren die jeugdhulp verlaten	Raming onmogelijk	?
Personen die psychiatrie verlaten	Raming onmogelijk	?
Vluchtelingen	10% van de vluchtelingen die de asielcentra verlaten (cijfers 2019)	600
Intrafamiliaal geweld	10% van de situaties vraagt een noodwoning, op een gemiddeld aantal situaties van 20 000 per jaar	2 000
Brand	10% van het aantal interventies van de brandweer	450
Overstroming	Raming onmogelijk	?
		Min. 10 000

(Winters et al., 2021, p.9)

Tabel 1: ETHOS, Europese typologie van dakloosheid en sociale uitsluiting op het vlak van wonen, ontwikkeld door FEANTSA

	Operationele Categorie			Leefsituatie	Definitie
Dakloos	1	Mensen zonder vaste verblijfplaats	1.1	Openbare ruimte of open lucht	Leven op straat en in openbare ruimte, zonder vaste verblijfplaats
	2	Mensen in noodopvang	2.1	Nachtopvang	Mensen zonder vaste verblijfplaats die gebruik maken van de nachtopvang, laagdrempelige opvang
Thuisloos	3	Mensen in opvang voor thuislozen	3.1	Passantenverblijf	Opvang voor kortdurend verblijf
			3.2	Tijdelijke huisvesting	
			3.3	Huisvesting als overbruggingsperiode	
	4	Mensen in vrouwenopvang	4.1	Blijf-van-mijn-lijf huizen vrouwenopvang	Opvang voor vrouwen die slachtoffer zijn van huiselijk geweld, bedoeld voor kortdurend verblijf
	5	Mensen in opvang voor asielzoekers en immigranten	5.1 5.2	Tijdelijke opvang / Asielzoekerscentrum Pensioen voor seizoenarbeiders	Immigranten in Asielzoekerscentra of tijdelijke opvang door hun verblijfstatus
6	Mensen die binnenkort uit een instelling komen	6.1	Penitentiaire inrichting	Geen huisvesting beschikbaar vóór vrijlating Blijven langer door gebrek aan huisvesting Geen geïdentificeerde huisvesting (bijvoorbeeld door 18 ^e verjaardag)	
		6.2	Medische instellingen (incl. afkickcentra, psychiatrische ziekenhuizen, etc)		
		6.3	Jeugdinstellingen		
7	Mensen die langdurig hulp krijgen (vanwege dakloosheid)	7.1	Woonzorg voor oudere daklozen	Langdurige verblijfplaats voor mensen die dakloos geweest zijn (meestal langer dan een jaar)	
		7.2	Begeleid wonen voor mensen die dakloos zijn geweest		
Instabiele huisvesting	8	Mensen met een instabiele huisvesting	8.1	Tijdelijk bij familie of vrienden	Leven in tijdelijk conventionele huisvesting (niet uit vrije keuze) Gebruiken van een woning zonder standaard huurcontract (niet kraken) Bezeten van land zonder wettelijke rechten
			8.2	Zonder standaard huurcontract	
			8.3	Illegale bezetting van land	
9	Mensen die hun huis uit worden gezet	9.1	Uitgevoerd dwangbevel (huurhuis)	Wanneer procedures voor huisuitzetting in gang gezet zijn. Wanneer de hypotheekverstrekker het huis in beslag mag nemen	
		9.2	Terugname bevel (koophuis)		
10	Mensen die leven onder dreiging van huiselijk geweld	10.1	Gemeld bij politie	Wanneer de politie actie onderneemt om veiligheid voor slachtoffers van huiselijk geweld te garanderen	
Ontoereikende huisvesting	11	Mensen in tijdelijke / niet conventionele woningen	11.1	Camper / caravan	Niet bedoeld als standaard woonplaats Tijdelijke schuilplaats (kraken) Roma, zigeuners, woonwagengedwongen
			11.2	Niet conventionele woonruimte	
			11.3	Tijdelijke aard	
12	Mensen in ongeschikte huisvesting	12.1	Woning ongeschikt voor bewoning	Woonruimte die door landelijke wetgeving ongeschikt is verklaard voor bewoning	
13	Mensen die wonen in een extreem overbevolkt gebied	13.1	Hoogste nationale norm van overbevolking	Bepaald als het overschrijden van de nationale dichtheidsnorm voor oppervlakte of bruikbare kamers	

(Bron: Vanmechelen & Kenniscentrum WWZ, 2021b, p. 23)

Tabel 2: Dak- en thuisloosheid als geval van sociale uitsluiting

	Factoren van sociale uitsluiting	Voorbeelden
Structureel	Economische veranderingen	Onzekere tewerkstelling en werkloosheid
	Migratie	Racisme en xenofobie
	Selectiviteit van sociale bescherming	Voorwaardelijkheid van uitkeringen
Institutioneel	Gebrek aan generieke voorzieningen	Gebrek aan betaalbare woningen
	Gebrek aan specifieke voorzieningen	Onvoldoende opvangcapaciteit
	Gebrek aan 'sense of urgency' bij beleidsmakers en bevolking	Weinig buitenslapers geeft het gevoel dat het probleem niet dringend is
	Onvoldoende coördinatie	Tussen welzijn en wonen, tussen welzijn en gezondheid
Relationeel	Gezinsituatie	Kwetsbaarheid van alleenstaanden
	Relationele situatie	Intra-familiaal geweld
	Beëindiging van relatie	Overlijden, echtscheiding
Persoonlijk	Gezondheid en handicap	Inclusief geestelijke gezondheid
	Verslaving	Drugs, alcohol, gokken
	Etniciteit	Kans op discriminatie
	Financiële problemen	Schulden
	Geslacht	
	Leeftijd	

(Demaerschalk & Hermans, 2010b, p. 20)

Tabel 3: jaarlijks aantal begunstigen van een premie (2005-2023)

Installatiepremies		
Jaar	Jaarlijks aantal	In % van het totale aantal begunstigen
2005	2.983	1,5 %
2006	3.035	1,5 %
2007	4.127	2,1 %
2008	5.853	2,9 %
2009	8.661	4,0 %
2010	9.081	4,0 %
2011	10.455	4,5 %
2012	9.013	3,9 %
2013	8.715	3,9 %
2014	9.438	4,2 %
2015	11.604	4,8 %
2016	15.271	6,1 %
2017	13.343	5,1 %
2018	12.978	4,9 %
2019	10.797	4,0 %
2020	9.988	3,7 %
2021	10.426	3,9 %
2022	14.281	4,8 %
2023	14.365	4,7 %

(Swaelens et al., 2024, p.21)